

SKRIFTLIGE INDLÆG FRA DET ØKONOMISKE RÅDS MEDLEMMER

På de følgende sider er gengivet skriftlige indlæg fra medlemmer af Det Økonomiske Råd. Følgende medlemmer har ønsket at give skriftlige bidrag:

Økonomi- og Erhvervsministeriet
Finansministeriet
Kommunale organisationer
Danmarks Nationalbank
Dansk Arbejdsgiverforening
Dansk Byggeri
Landsorganisationen i Danmark
Dansk Metal
Akademikernes Centralorganisation
Dansk Industri
Håndværksrådet
Landbrugsraadet
Dansk Erhverv
Finansrådet
FTF – Hovedorganisation for offentligt og privat ansatte
Arbejderbevægelsens Erhvervsråd
Særlig sagkyndig Birgitte Sloth
Særlig sagkyndig Torben M. Andersen
Særlig sagkyndig Nina Smith

Økonomi- og Erhvervsministeriet

Konjunktursituationen og aktuel økonomisk politik

Formandskabets prognose for dansk økonomi ligger nogenlunde på linje med de skøn, som regeringen netop har offentliggjort. Dansk økonomi befinder sig i det værste tilbageslag i nyere tid, og der er ikke tvivl om, at der er udsigt til tilbagegang i beskæftigelse og produktion. Det er vanskeligt at forudsige omfanget af lavkonjunkturen, og hvornår udviklingen vender igen. Det vil i høj grad afhænge af udviklingen i udlandet.

De dystre udsigter på eksportmarkedet rammer især industrieksporten hårdt. Eksporterhvervene har i forvejen gennem flere år mistet lønkonkurrenceevne, og en række af de industriarbejdsplader, som vi mister under krisen, får vi ikke igen. Tabet af konkurrenceevne gør det sværere for danske virksomheder at få del i et nyt internationalt opsving, når de internationale konjunkturer vender igen. Økonomi- og Erhvervsministeriet opfordrer formandskabet til i den kommende rapport at se nærmere på konsekvenserne af udviklingen i dansk konkurrenceevne.

Herhjemme har de gode år skabt solide overskud. Regeringen har på den baggrund kunnet reagere resolut for at afbøde virkningerne af tilbageslaget. Økonomi- og Erhvervsministeriet har noteret sig, at formandskabet anser finanspolitikken for 2009 som passende, og at det ikke er hensigtsmæssigt at lempe yderligere i år. Økonomi- og Erhvervsministeriet noterer sig også formandskabets vurdering af, at kreditpakken er et fornuftigt samfundsmæssigt tiltag, der reducerer risikoen for, at danske forbrugere og virksomheder bliver udsat for en kreditklemme.

Formandskabet anbefaler yderligere lempelser af finanspolitikken næste år og peger blandt andet på fremrykning af investeringer. Usikkerheden om konjunkturudviklingen er dog ekstraordinær stor. Økonomi- og Erhvervsministeriet finder ikke, at man på nuværende tidspunkt er i stand til at fastsætte den finanspolitiske stramhedsgrad for 2010 med en sådan præcision, som formandskabet lægger op til, og udviklingen i konkurrenceevnen vil have betydning for, hvor meget der vil være plads til at lempe. Der er allerede med aftaler om fremrykning af trafikinvesteringer mv. og initiativerne i Forårspakken 2.0 gjort en del, og regeringen vil følge situationen tæt. Der er imidlertid grænser for, hvor meget ekstra beskæftigelse der kan skabes i bygge- og anlægssektoren gennem fremrykning af offentlige investeringer uden at skævvride erhvervsstrukturen.

Økonomi- og Erhvervsministeriet er enig i formandskabets anbefaling om, at finanspolitiske lempelser i den aktuelle situation skal være midlertidige og ikke føre til udgiftsskred og forværring af den finanspolitiske holdbarhed. Det taler for kortsigtede konjunkturtiltag, der også vil være strukturforbedrende på lang sigt. Øko-

nomi- og Erhvervsministeriet har her noteret sig, at formandskabet vurderer, at skattereformen øger arbejdsudbuddet på sigt og forbedrer den finanspolitiske holdbarhed.

Danmark og euroen

Formandskabet har i lyset af de nu ca. 10 års erfaringer med euroen udarbejdet en analyse af de økonomiske konsekvenser af en eventuel dansk deltagelse i euroen. Der er tale om en fagligt god og dybtgående analyse af de økonomiske forskelle på fastkurspolitik og eurodeltagelse.

Økonomi- og Erhvervsministeriet er meget enig i formandskabets vurdering af de positive effekter af den snart 30-årige danske fastkurspolitik. Heraf har ØMU'en været en realitet i mere end 10 år, og som formandskabet bemærker, har det første årti været præget af en overordnet set stabil økonomisk udvikling med relativt få problemer. Erfaringen styrker grundlaget for at vurdere de økonomiske gevinster.

Økonomi- og Erhvervsministeriet vil i den forbindelse gerne rose formandskabet for deres analyse af handelseffekter. Det er tankevækkende, at eurolandene og Danmark, der har ført en konsekvent fastkurspolitik, har haft en stigning i samhandlen på mere end 20 pct., mens Sverige og Storbritannien ikke har opnået samme fremgang i handel.

Fastkurspolitikken bliver fortsat opfattet som fuldt troværdig. Men hvis vi fremadrettet vil sikre denne handelsgevinst, vil det være naturligt på et tidspunkt at overgå til euroen. Dette vil også indebære andre effektivitetsgevinster. Hertil kommer, at finanskrisen i efteråret tydeligt viste, at små valutaer uanset fastkurspolitik og gode økonomiske nøgletal kommer under pres i tider med uro.

Økonomi- og Erhvervsministeriet er meget enig i formandskabets konklusion, at en overgang til euroen er bedre end permanent videreførelse af den nuværende fastkurspolitik, og at det vil indebære varige økonomiske nettofordele, selvom størrelsen heraf kan diskuteres.

Finansministeriet

Finanspolitikken

Der er som udgangspunkt enighed om aktivitetsvirkningerne fra finanspolitikken. Vismændene anslår, at den planlagte økonomiske politik, inklusive frigivelsen af SP-midlerne, vil øge aktiviteten med ca. 1 pct. af BNP i 2009 og med yderligere ca. ½ pct. af BNP i 2010. De finanspolitiske lempelser skønnes at reducere ledigheden med ca. 35.000 personer i 2010. Det er på linje med Finansministeriets skøn.

Vismændene konkluderer, at finanspolitikken er passende doseret i 2009, og at det ikke vil være hensigtsmæssigt at lempe yderligere i år. I 2010 anbefales imidlertid en yderligere lempelse af finanspolitikken med en aktivitetsvirkning på $\frac{1}{2}$ - $\frac{3}{4}$ BNP. Det indebærer en samlet aktivitetsvirkning på 1-1 $\frac{1}{4}$ pct. af BNP fra finanspolitikken næste år. Hertil kommer virkningen af de tiltag, der gennemføres i 2009, således at aktivitetsniveauet samlet øges med 2 $\frac{1}{4}$ -2 $\frac{1}{2}$ pct. af BNP i 2010.¹

Vismændene lægger dermed op til en mærkbart større lempelse af finanspolitikken i 2009 og 2010 end de annoncerede effekter i 1993 (0,5 pct. af BNP) og 1994 (1,2 pct. af BNP) fra den såkaldte *kick start*, hvor ledigheden var over 11 pct. mod nu ca. 3 pct. af arbejdsstyrken. Anbefalingen indebærer også, at finanspolitikken i 2009 og 2010, som det ser ud nu, skal være mere lempelig end den amerikanske ”The American Recovery and Reinvestment Act” og mere end 3 gange så lempelig (målt ved provenuvirkningerne) som det, der i marts var planlagt i EU27.

Det er samlet set en meget kraftig (yderligere) ekspansion, der foreslås, i en situation, hvor der er særlig usikkerhed om det videre konjunkturforløb, og hvor mange af de tiltag, som er gennemført i Danmark og andre lande, endnu ikke virker fuldt ud. Navnlig de penge- og finanspolitiske tiltag virker med stigende styrke i slutningen af 2009 og i 2010.

Konkret bygger anbefalingen på, at outputgabets (der er negativt) ifølge prognosen ventes at udgøre 3 $\frac{1}{2}$ -4 pct. af BNP i 2010 (og 4-4 $\frac{1}{2}$ pct. når der korrigeres for virkningen af lempelsen af finanspolitikken på $\frac{1}{2}$ pct. af BNP i 2010). Vismændene anvender en ”finanspolitisk regel”² om, at lempelsen i 2010 skal svare til $\frac{1}{4}$ af dette gab – dvs. at der skal være en aktivitetsvirkning på mellem 1 og 1 $\frac{1}{4}$ pct. af BNP. Da der i forvejen er lempet svarende til $\frac{1}{2}$ pct. i 2010, skulle dette tilsige en yderligere lempelse på $\frac{1}{2}$ - $\frac{3}{4}$ pct. af BNP. Denne kvantitative anbefaling hviler på et skrøbeligt grundlag.

En-dimensional tilgang til finanspolitikken. Den finanspolitiske regel er alene baseret på outputgabets med afsæt i en modelramme, hvor renten er konstant, og der ikke er finansiel uro og risiko for pres på valutaen. Den finanspolitiske regel og dermed argumentationen for den kvantitative anbefaling er derfor afkoblet fra nogle af de centrale finanspolitiske problemstillinger

¹ Hertil kommer virkningen af de kraftige pengepolitiske lempelser, som også kan øge den økonomiske aktivitet med i størrelsesordenen 2 pct. af BNP (eller modvirke et fald i BNP af denne størrelsesorden)

² Reglen er udviklet i rapporten fra foråret 2007

- Som noget af det væsentlige vil presset på den danske strategi med at sikre langsigtet holdbarhed forstærkes, idet udfordringerne og omkostningerne ved den konsolidering, der er nødvendigt, når konjunkturerne vender, forøges.
- Der er risiko for, at rentespændet overfor Tyskland vil stige, bl.a. i lyset af offentlige underskud (der kan blive større end DØR venter) og stigende lånebehov i en situation med kraftig vækst i det globale udbud af stats- og statsgaranterede obligationer, og hvor staten er eksponeret i forhold til den finansielle sektor. Stigende rente modvirker effekten af lempelserne og øger omkostningerne ved at opbygge gæld. Med udsigt til store offentlige underskud kan sårbarheden overfor eventuel skærpet finansiell uro og pres på valutaen forøges.
- Lønkonkurrenceevnen svækkes fortsat i prognosen – selv om det danske outputgab er negativt. Der er ikke en grundig vurdering af konkurrenceevnehensynet, men indtrykket er, at den finanspolitiske anbefaling må hvile tungt på en forventning om lønstigninger, der i prognosen forekommer lave.

Der er en række lande, som i dag strammer finanspolitikken eller fører neutral politik, fordi de oplever pres på rentespænd og store offentlige underskud. Det fremgår også af Vismændsrapporten. Vismændenes kvantitative tilgang – som alene fokuserer på output-gabet – ville her tilsige, at alle disse lande skulle føre en finanspolitik, som er mere lempelig end i Danmark (fordi de typisk har større negativt outputgab), og som er fundamentalt anderledes end den retning, landene har valgt.

Usikkerhed om potentiel BNP: Finanskrisen er også udtryk for, at dansk økonomi er ramt af et udbudsstød. Derfor er der stor usikkerhed om vækstpotentialet i både 2009 og 2010. Erfaringer fra tidligere finansielle kriser peger på, at potentielt BNP kan falde. Det kan også være tilfældet i den aktuelle situation, som er præget af store fald i investeringerne, mange konkurser og væsentlige problemer i den finansielle sektor. Vismændene anslår, at den potentielle vækst er omkring 1 pct. i 2009 og 2010, hvilket er på linje med skønnet for 2007-2008. Finanskrisen antages dermed ikke at have større betydning for væksten i potentielt BNP. Antages derimod, at den potentielle vækst er 0 i 2009 og 2010, så vil outputgabet alt andet lige reduceres med ca. 2 pct. af BNP i 2010, dvs. fra 3½-4 til 1½-2 (og til 2-2½ når der korrigeres for virkningen af lempelsen på ½ pct. af BNP i 2010)³. Den finanspolitiske regel ville så tilsige en lempelse på godt ½ pct. af BNP i 2010. Det svarer nogenlunde til virkningen af de tiltag, der allerede er besluttet.

³ Finansministeriets skøn er et outputgab på 2 pct. i 2010. Det afspejler navnlig lavere potentiel vækst (ca. 0,7 pct. i gennemsnit per år) – hvilket også kan være højt sat – og at væksten i BNP i 2010 er ca. 1 pct.-enhed større end i Vismændenes skøn.

Forslaget om, hvilke instrumenter, der skal anvendes, forekommer ikke gen-nemarbejdet. Det anføres rimeligt nok, at de offentlige investeringer bør være det primære instrument i forbindelse med den ekstra finanspolitiske lempelse i 2010. Den foreslåede yderligere lempelse vil imidlertid ifølge DØR kræve merinvesteringer på i størrelsesordenen 15 mia. kr. i umiddelbar provenueffekt, hvilket – givet den allerede indregnede stigning - indebærer en samlet vækst på over to år. Det er formentligt et godt stykke fra det, som realistisk kan gennemføres, bl.a. på grund af implementeringsforsinkelse især i forbindelse med store investeringsprojekter og de kapacitetsbegrænsninger, der også vil være i det offentlige system. Den største vækst over to år (siden starten af 1970'erne) var i 1985/1986, hvor de offentlige investeringer voksede med i alt ca. 18 pct. (hvilket svarer til DØRs skøn for 2009).

Det erkendes imidlertid også i rapporten, at det kan være nødvendigt at kanalisere nogle af investeringerne over i den private sektor via støtteordninger. Men heller ikke her er der gjort forsøg på at vurdere de vanskeligheder og begrænsninger. I modsætning til offentlige investeringer er der her et dødvægtstab som - især hvis der er tale om omfattende støtteordninger - kan indebære et stort provenutab ift. den beskæftigelse, som skabes.

Endelig nævnes, at en del af den finanspolitiske lempelse eventuelt kan bruges i arbejdsmarkedspolitikken. Det anføres, at der er risiko for, at den aktive beskæftigelsespolitik svækkes, hvis der ikke tilføres flere ressourcer i takt med, at ledigheden stiger. I perioden fra 2004 til 2008 er bruttoledigheden imidlertid faldet med ca. 65 pct. – mens driftsbevillingen til den aktive beskæftigelsesindsats i samme periode alene er reduceret svarende til det årlige produktivitetsforbedringskrav på 2 pct. (dvs. med 8-10 pct.). Med udgangspunkt i det forventede ledighedsskøn i Økonomisk Redegørelse fra maj (og DØRs skøn) medfører den afsatte bevilling – som overføres til kommunerne – at der er ca. 5.200 kr. (pris- og lønkorrigeret) til rådighed pr. bruttoledig i 2010. Til sammenligning var der 4.800 kr. pr. bruttoledig i 2004. Der er altså inden for den nuværende bevilling til jobcentre et betydeligt råderum til opgaverne, selv om ledigheden stiger.

Der gives i rapporten udtryk for en række betænkeligheder i forhold til **etableringen af det enstrengede kommunale beskæftigelsessystem** og den foreslåede finansieringsmodel. Vurderingerne fra DØR er ikke underbygget af egentlige analyser. Omlægningen af beskæftigelsessystemet er en stor reform med væsentlig betydning for kommunernes økonomi. Den foreslåede finansieringsmodel bygger derfor på en balance mellem hensynet til at sikre en bæredygtig kommunal økonomi og en fornuftig tilskyndelse til, at kommunerne yder en aktiv beskæftigelsesindsats, som får ledige i job. Det er centralt, at jobcentre i det enstrengede kommunale system får en klar tilskyndelse til at prioritere beskæftigelsesindsatsen, idet der fremover vil være en væsentlig gevinst for kommunerne ved at få ledige i job, og at denne til-

skyndelse er fraværende i den nuværende statslige indsats. DØR støtter en sammenlægning af beskæftigelsesindsatsen for dagpengemodtagere og arbejdsmarkedsparete kontanthjælpsmodtagere, men finder ikke placeringen hos kommunerne oplagt. Beslutningen om placering hos kommunerne skal bl.a. ses i lyset af Strukturkommissionen på baggrund af sine analyser anbefalede en samling af indsatsen i kommunerne. Etableringen af et enstrengt kommunalt beskæftigelsessystem medfører endvidere frigørelse af ressourcer via en administrativ forenkling i indsatsen for at hjælpe ledige tilbage i beskæftigelse. Jobcentre med én ledelse, én økonomistyring og én samlet finansiering vil øge de ressourcer, som kan bruges på service over for virksomheder og på at få ledige i job – i stedet for at midler bliver brugt på dobbelt-administration. Der henvises til en mere uddybende kommentar på Finansministeriets hjemmeside.

Danmark og euroen

DØR har i lyset af de nu ca. 10 års erfaringer med euroen udarbejdet en fagøkonomisk analyse af meget høj kvalitet vedrørende de økonomiske konsekvenser af en eventuel dansk deltagelse i euroen, som alle opfordres til at læse. Finansministeriet deler overordnet DØR's analyse og er meget enig i analysens hovedkonklusioner.

Den danske fastkurspolitik

DØR konstaterer, at det danske politiske system over et meget langt tidsrum har vist en præference for at føre fastkurspolitik. Fastkurspolitikken indebærer, at "Danmark ikke kan føre selvstændig pengepolitik", men at Nationalbanken følger ECB's renter, og den faste kurs kan "videreføres enten ved fortsat at bevare kronen ligesom i dag eller ved, at Danmark tilslutter sig ØMU'ens tredje fase". DØR vurderer, at "Danmarks fastkurspolitik har fungeret godt", og fastslår, at det "klart frarådes at indføre en selvstændig dansk inflationsmålsætning, så længe der ikke er indtruffet et skift i de økonomiske omstændigheder, der gør, at det håndfast kan vises, at Danmark faktisk ville stå sig bedre ved at gøre det".

DØR-analysens kvalitet hænger sammen med analysens forankring i den korrekte grundpræmis, Danmarks konsekvente fastkurspolitik, og analysens vurdering af de økonomiske forskelle på denne politik og eurodeltagelse. Danmark har i et kvart århundrede ført fastkurspolitik, og den har været en succes, netop fordi vi konsekvent har fundet det fordelagtigt at forsvare kronens faste kurs under diverse danske og internationale stød og kriser, og dermed har opbygget stor troværdighed. Der er meget stor politisk støtte til fastkurspolitikken, og enhver tænkelig dansk regering vil forsvare den.

DØR opdeler de økonomiske forskelle på fastkurspolitik og eurodeltagelse i følgende punkt 1-3:

1. De økonomiske effektivitetsgevinster ved dansk eurodeltagelse

DØR vurderer som en central delkonklusion, at ”det sammenlagt må formodes at give Danmark en økonomisk nettofordel at træde ind i ØMU’ens tredje fase i forhold til at føre permanent fastkurspolitik uden for euroen”, og at der med andre ord er en ”positiv, men formentlig beskedent årlig effektivitetsgevinst ved at opgive fastkurspolitikken til fordel for euroen”.

Finansministeriet er enig i, at fortegnet på de økonomiske nettofordele ved euroen frem for fastkurspolitikken er *entydigt* positivt, og at størrelsen af de sikre årlige gevinster formentlig er moderat. Finansministeriet finder, at nutidsværdien af gevinster, som er moderate, men som netop er entydigt positive og optræder hvert år, er udtryk for en signifikant økonomisk fordel ved eurodeltagelse.

Finansministeriet er i det store hele også enig i elementerne i delkonklusionen om den økonomiske nettofordel ved euroen, herunder at engangsomkostningerne er mindre end nutidsværdien af de årlige sparede vekselomkostninger, og at fjernelsen af valutakursrisikoen giver en entydig velfærdsgevinst.

DØR præsenterer en spændende analyse af euroens effekter på *handel*, som viser, at Danmark har opnået en merstigning i eksporten på samme niveau som eurolandene, mens dette ikke er tilfældet for Sverige og Storbritannien. Det anføres, at den handelseffekt, som Danmark har opnået i kraft af fastkurspolitikken, kan have givet en velfærdsgevinst på godt ½ pct. af BNP, og at eurodeltagelse er en sikring af denne gevinst. DØR når også den interessante konklusion, at euroen vil medføre, at nogle virksomheder vil ”blive udsat for en større konkurrence fra udenlandske virksomheder og vil reagere med at nedsætte priserne”, og at ”den større konkurrence for erhvervslivet i sidste ende kan føre til en lavere strukturledighed og dermed en større produktion”.

Det kan bemærkes, at de mekanismer vedrørende øget prisgennemsigtighed m.v. i euroen, som ifølge DØR leder til øget konkurrence, også vil lede til øget handel. Danmark har med andre ord i kraft af fastkurspolitikken opnået mange – men ikke alle – de handelsgevinster, som deltagelse i euroen medfører.

I forhold til *finanspolitikken* konstaterer DØR, at Danmark som EU-land allerede er ”underlagt de finanspolitiske regler i EU-traktaten og stabilitets- og vækstpagten”. DØR finder det ”ikke helt oplagt, om presset i retning af en disciplineret dansk finanspolitik er stærkest uden for eller inden for ØMU’en”. Man vurderer, at ”de finanspolitiske restriktioner inden for ØMU’en grundlæggende tjener et fornuftigt formål”, og finder, at ”som udgangspunkt er det disciplinerende pres fra de finansielle markeder [uden for euroen] også positivt, men det kan dog ikke udelukkes, at

der også er irrationelle elementer i finansmarkedernes adfærd, der tvinger politikerne til at tage hensyn hertil”.

Der er enighed om, at det politiske pres for sund finanspolitik er relativt større i euroen, mens markedets pres er større under fastkurspolitik. Det er Finansministeriets vurdering, at restriktionerne på finanspolitikken reelt er større uden for euroen, hvor store underskud i højere grad leder til stigende rentespænd, som i praksis indebærer større omkostninger end de teoretiske sanktioner i euroen. Forskellen er, at sund finanspolitik i euroen primært er et spørgsmål om politisk disciplin, som regering og Folketing selv bestemmer, mens det uden for euroen i højere grad er et spørgsmål om finansmarkedernes disciplin.

I forhold til *pengepolitikken* konstaterer DØR, at ”Danmarks økonomiske situation vil indgå i beslutningsgrundlaget for ECB”, der fastsætter den pengepolitiske rente. Denne fordel ved euroen er begrænset, men netop igen entydigt positiv i forhold til situationen under fastkurspolitikken, hvor Danmark følger ECB’s rente, men hvor Danmarks situation ikke indgår i beslutningsgrundlaget for renten.

2. Sikringsværdien: euroens sikring af gevinsterne ved fastkurspolitik

DØR anfører, at deltagelse i euroen vil give en sikring af de gevinster, som fastkurspolitikken ifølge DØR giver, og at Danmark omvendt vil blive ramt af et ”vel-færdstab ... hvis vi bliver tvunget til at opgive fastkurspolitikken ... Sikringsværdien vurderes imidlertid at være lille, fordi sandsynligheden for et uimodståeligt angreb på kronen vurderes at være lille”.

Finansministeriet er enig i, at sandsynligheden for at blive tvunget til at opgive fastkurspolitikken er lille, men lægger samtidig vægt på, at omkostningerne ved at forsvare fastkurspolitikken med pengepolitiske rentestigninger kan være store under kriser med pres mod kronen, især i hvis Danmark også befinder sig i en lavkonjunktur. Sikringsværdien kan derfor opfattes sådan, at den omfatter den forventede værdi af både at undgå en tvungen opgivelse af fastkurspolitikken og at undgå omkostningerne ved at forsvare fastkurspolitikken.

3. Optionsværdien ved at have egen valuta

DØR’s analytiske set-up indebærer, at de entydigt positive fordele fra effektivitetsgevinster og sikringsgevinster skal afvejes i forhold til optionsværdien ved at have egen valuta, der i kraft af DØR’s definition er enten nul eller positiv i det omfang, der eksisterer tilfælde, hvor det kunne være en fordel for Danmark at opgive fastkurspolitikken. DØR vurderer, at det mest relevante scenario i forhold til en mulig positiv optionsværdi er, at ”ECB presses til at føre en pengepolitik, der i strid med statutterne tillader en høj og ustabil inflation” i euroområdet. I givet fald ”kan velstandsreduktionen mere end opveje den effektivitetsgevinst, der følger af valuta-

unionen”, og hvis dette er tilfældet, vil optionsværdien være positiv ifølge DØR. En positiv optionsværdi er imidlertid kun en nødvendig – og ikke en tilstrækkelig – betingelse for, at egen valuta er en økonomisk fordel frem for euroen. DØR anfører således, at ”for at gøre det fordelagtigt at fastholde den nuværende fastkurspolitik frem for fuld deltagelse i ØMU’en skal sandsynligheden for, at inflationen i ØMU’en bliver høj og ustabil være tilstrækkelig stor” og vurderer, at ”denne mulighed forekommer meget usandsynlig”.

Finansministeriet deler denne helt centrale konklusion. DØR’s analyse er konsistent med Finansministeriets analyse⁴, der er, at den forventede nutidsværdi af både at have og at bruge fastkurspolitikens option på at skifte penge- og valutakurspolitik er *negativ*, når man tager højde for alle effekter, herunder tabte effektivitetsgevinster, effekter på rentespænd før og efter brug af optionen eller forventet brug af optionen, og sandsynligheden for en situation, hvor brug af optionen er en fordel.

Finansministeriet finder, at netop scenariet med høj og ustabil inflation i euroområdet er det eneste relevante i forhold den principielle mulighed for en positiv optionsværdi, og er enig i, at scenariet er endog *meget* usandsynligt. Selve hovedformålet med ØMU’en er således at sikre en stabilitetsorienteret økonomisk politik, hvor lav og stabil inflation skaber det bedste grundlag for vækst og beskæftigelse, og ECB’s uafhængighed og primære mål om sikring af prisstabilitet er kernepunktet i ØMU-reglerne i Traktaten, som det kræver enstemmighed blandt alle EU-lande at ændre.

En ØMU med høj og ustabil inflation vil udgøre samme problem for dansk økonomi, uanset om vi fører fastkurspolitik eller er med i euroen – den store forskel er, at vi bedre kan forhindre scenariet, hvis vi er med i euroen. Men i den hypotetiske situation, hvor prisstabiliteten og dermed rationalet for euroen er væk, så er rationalet for fastkurspolitikken også væk, og så er det – per definition – relevant at skifte penge- og valutakurspolitik. Det vil imidlertid netop være relevant både for Danmark og for eurolandene, der alle skal overgå til et nyt penge- og valutapolitisk

⁴ Finansministeriets arbejdsrapport, ”Har fastkurspolitikens option en positiv eller negativ værdi?” konkluderer, at den forventede værdi af fastkurspolitikens option – defineret som fastkurspolitikens principielle mulighed for at skifte penge- og valutakurspolitik – er *negativ*: Værdien af at *have* optionen er negativ i kraft af nutidsværdien af de tabte effektivitetsgevinster samt korte og lange rentespænd, som i normale tider er lidt større, og som i krisetider kan blive meget større i kraft af selve optionens eksistens, der giver risiko for spekulation mod kronen. Værdien af at *bruge* optionen er som klar hovedregel også negativ, herunder i situationer med kriser i Danmark, men kan i princippet blive positiv i situationen med en høj og ustabil inflation i euroområdet, der dog netop er så usandsynlig, at den forventede værdi af at bruge optionen er negativ. Den samlede forventede værdi af optionen er således negativ.

http://www.fm.dk/Temaer/Danmark%20og%20euroen/~/_media/Files/Danmarks%20og%20Euroen/Fastkurspolitikens%20option_positiv_%20eller_negativ.ashx

regime, som i bedste fald kan levere samme prisstabilitet og afledte velfærdsgevinster som euroen, men som ikke kan levere noget bedre, og det er især derfor, at scenariet er usandsynligt.

Det er finansministeriets vurdering at det i praksis er lige så svært at opgive fastkurspolitikken som at forlade euroen. Det er umuligt at opgive fastkurspolitikken – eller forlade euroen – i god ro og orden inden for rammerne af en moderne demokratisk proces, hvor økonomisk-politiske beslutninger træffes med det bredest mulige flertal og baseres på grundig faglig forberedelse og diskussioner i Folketing og offentlighed.

Finansministeriet konkluderer om DØR's samlede analyse af forskellene mellem fastkurspolitik og euro, herunder optionsværdien, at analysen er et afgørende bidrag til de danske eurodiskussioner. Dét, som eurodiskussionerne fuldstændigt mangler, er argumenter og et konkret eksempel på en situation, hvor det er en fordel at opgive fastkurspolitikken og gå over til devalueringspolitik eller flydende kurser, en fordel, som - vægtet med sin sandsynlighed - er så stor, at den kan opveje ulemperne, herunder tabte effektivitetsgevinster og omkostningerne ved at skulle opbygge troværdighed om et nyt regime.

Finansministeriet noterer, at der i løbet af det kvarte århundrede med fastkurspolitik fortsat ikke er fremlagt et sådant eksempel.

Rentspænd

Finansministeriet lægger relativt stor vægt på betydningen af rentespænd i vurderingen af forskellene mellem eurodeltagelse og fastkurspolitik. Finansministeriet deler DØR's vurderinger i relation til det *pengepolitiske* rentespænd. Fastkurspolitikken indebærer, at Danmark følger euroområdet's pengepolitiske renter i normale tider, men kan være nødt til at øge rentespændet for at forsvare kronens faste kurs, typisk i krisetider, jf. den aktuelle krise. Finansministeriet er enig i, at valutakriser og udvidede rentespænd har størst tendens til at optræde under lavkonjunkturer, og at dette kan give et "selvstændigt argument for, at et dansk ØMU-medlemskab kan være konjunkturstabiliserende".

Finansministeriet finder endvidere, at det *lange* rentespænd i gennemsnit også vil være højere uden for euroen end i euroen. I normale tider vurderes det lange rentespænd at være lidt højere uden for euroen, hvor spændet indeholder en valutakursrisikopræmie, som dog er lille i kraft af markedernes tillid til fastkurspolitikken. I krisetider, særligt kraftige danske lavkonjunkturer, kan det lange rentespænd imidlertid stige i det omfang markederne indregner en øget sandsynlighed for, at Danmark opgiver fastkurspolitikken.

Risikoen for stigende lange rentespænd, særligt under kriser, bekræftes af de historiske erfaringer fra Danmark og andre lande, herunder EMS-krisen i 1992-1993, og en række andre tilfælde med finansiell uro. Når Danmark i de seneste år har haft et rentespænd, som har været meget lavt og i korte perioder tæt på eller under nul, og som også har været relativt lavt under den aktuelle krise, skyldes det de relativt gode danske makroøkonomiske nøgletal, herunder de stærke offentlige finanser. Danmarks gennemsnitlige lange rentespænd i de godt 10 år siden indførelsen af euroen har imidlertid været ca. $\frac{1}{4}$ procentenhed, selv om der er høj troværdighed om fastkurspolitikken, og selv om der i hele perioden netop har været relativt stærke danske nøgletal, herunder ved krisens start. Den samlede vurdering er, at det gennemsnitlige lange rentespænd over årene vil være moderat, men klart positivt.

Både det korte og det lange rentespænds tendens til at stige under økonomiske og finansielle kriser spiller en central rolle i Finansministeriets vurdering af, at den forventede nutidsværdi af at have og at bruge fastkurspolitikken option på at skifte penge- og valutakurspolitik er negativ.

Afsluttende bemærkninger

DØR konkluderer i sine afsluttende bemærkninger, at ”de økonomiske konsekvenser for Danmark ved at erstatte kronen med euroen er små, men at det er sandsynligt, at der er en beskedent økonomisk nettogevinst ved at tilslutte sig ØMU’en”. DØR vurderer i øvrigt, at spørgsmålet om eurodeltagelse i højere grad bør afgøres ud fra politiske overvejelser end økonomiske overvejelser.

Finansministeriets overordnede vurdering er – på linje med DØR’s konklusion – at de politiske konsekvenser af valget mellem fastkurspolitik og dansk deltagelse i euroen er vigtigere end de økonomiske konsekvenser. Det er især et politisk spørgsmål om at bruge de kanaler for politisk indflydelse, Danmark kan få som et lille land, og baseret på 10 års erfaringer er vurderingen, at et lille land med sund økonomisk politik og gode argumenter kan få relativt stor indflydelse i eurosamarbejdet.

Finansministeriet deler grundlæggende DØR’s fagøkonomiske analyse og udleder den samlede konklusion, at de økonomiske fordele ved euroen i forhold til fastkurspolitikken er moderate, men sikre, i normale tider, men kan være større under finansielle og økonomiske kriser, hvor Danmark risikerer pres mod kronen og stigende korte og lange renter, der forværrer kriserne, og endelig, at de økonomiske fordele ved euroen er væsentlige målt i forhold til brug af fastkurspolitikken option på at skifte penge- og valutakurspolitik. Der henvises til en mere omfattende kommentar til kapitlet på Finansministeriets hjemmeside.

Kommunale organisationer

Konjunkturvurderingen

KL er enig med formandskabet i, at en fremrykning af de offentlige investeringer kan vise sig nødvendigt for at modvirke den nuværende lavkonjunktur og sætte mere gang i hjulene på en kriseramte dansk økonomi og nogle tusinde arbejdspladser i bygge- og anlægsbranchen.

KL's bestyrelse har i maj fremsat en plan for kommunernes investeringer "Fundament for fremtiden". Planen dokumenterer et årligt kommunalt investeringsbehov på 21,1 mia. kr. i perioden 2010 - 2013. Det svarer til et løft på 5,7 mia. kr. i forhold til de oprindeligt budgetterede kommunale anlægsudgifter i 2009.

Investeringsplanen dokumenterer både et stort behov for renoveringer af eksisterende kommunale bygninger og veje og et stort behov for nybyggeri og nyanlæg bl.a. investeringer, der har et rationaliserende sigte og derfor med lavere afledte driftsudgifter end den hidtidige struktur giver mulighed for.

Jobcenterreformen

KL er overordnet ikke enig i rapportens beskrivelse af jobcenterreformen. Rapporten fremlægger ikke ny viden, men bygger på en forholdsvis ukritisk videreformidling af velkendte synspunkter fra bl.a. arbejdsmarkedets parter.

En række elementer skal her fremhæves.

Det anføres (s. 103), at pilotjobcentre var en forsøgsordning. Det er ikke korrekt. Pilotjobcentre fik juridisk set delegeret ansvaret for de statslige opgaver i beskæftigelsesindsatsen, og der har aldrig været sat en tidsfrist på, hvornår denne delegation skulle udløbe.

Formandskabet foreslår herefter (s. 140) at udsætte beslutningen om at overføre ansvaret for hele beskæftigelsesindsatsen til efter evalueringen af det nuværende system er gennemført. (Det skal bemærkes, at jobcenterreformen i skrivende stund allerede er vedtaget i Folketinget). I den oprindelige aftale om opgave- og strukturreformen blev der ganske rigtigt besluttet at iværksætte en evaluering af det samlede beskæftigelsessystem. Den er i gang og fortsætter uanset jobcenterreformen. Det har aldrig været planen, at denne evaluering skulle give svaret på, om kommunerne skulle have hele opgaven. Tværtimod har det været tilrettelagt som devalueringer, der løbende skulle give mulighed for at justere beskæftigelsesindsatsen.

De dele af evalueringen, der allerede er gennemført, viser i øvrigt, at der ikke er "hverken entydige eller væsentlige forskelle i resultater og indsats på tværs af pilotjobcentre og ikke-pilotjobcentre". Det samme gælder, når der analyseres på kommunestørrelser, jf. rapporten "Kvantitativ evaluering af jobcentrenes resultater

og indsats”, der er offentlig tilgængelig på Arbejdsmarkedsstyrelsens hjemmeside, se <http://www.ams.dk/sw27463.asp>. Rapporten tager dog det forbehold, at der pga. det tidlige tidspunkt for evalueringen er tale om tendenser og ikke håndfaste konklusioner. Ikke desto mindre ville det klæde vismændenes rapport, hvis den viderebragte den viden om jobcentrenes resultater, som allerede er tilgængelig.

Herudover har KL gennem hele forløbet fulgt pilotjobcentrenes resultater tæt. Denne overvågning har vist, at pilotjobcentrene generelt har klaret sig fuldt på højde med de statslige dele af jobcentrene – og på nogle områder og tidspunkter marginalt bedre.

Det fremhæves (s. 137-8), at der er for store forskelle i matchkategoriseringen af kontanthjælpsmodtagerne på tværs af kommunerne. Det bygger på tal fra 2007. Der har siden været stor fokus på den faglige praksis i jobcentrene i forbindelse med sammenlægningsprocessen. Imidlertid vil der formentlig fortsat kunne findes forskelle i kategoriseringen. Det vil være et vilkår, fordi matchsystemet bygger på, at ”mennesker vurderer mennesker”. Når det er sagt, arbejder Arbejdsmarkedsstyrelsen på at udvikle et matchsystem, der bliver mere enkelt at håndtere, og som derfor må forventes at føre til mindre forskelle. (De fem kategorier reduceres til tre).

Rapporten anfører nederst side 139, at der er en risiko for, at kommunerne ikke vil formidle jobs på tværs af kommunegrænsen. Denne påstand har været ført frem gennem de sidste to-tre år, men der er endnu ingen, der har været i stand til at fremvise konkrete eksempler på, at det er sket. Og det giver heller ingen mening, at kommunerne skulle ønske at afsætte en ukvalificeret ledig til en virksomhed i lokalområdet, hvis der kan findes en mere kvalificeret. Kommunen har en klar erhvervspolitisk interesse i, at virksomhederne i lokalområdet får den arbejdskraft, som de efterspørger, og at virksomhederne opfatter jobcentret som en troværdig samarbejdspartner. Herudover understøtter jobnet.dk, at indsatsen går på tværs af kommunegrænserne.

Der er desuden en klar national styring af beskæftigelsesindsatsen ved at beskæftigelsesministeren hvert år udmelder tre overordnede mål for indsatsen. Erfaringen med disse mål er, at det giver beskæftigelsesindsatsen i alle kommuner den samme retning, men at der samtidig er plads til at tilpasse indsatsen til regionale og lokale behov. Dette målhierarki giver samtidig et lokalt politisk ejerskab til indsatsen, herunder i forhold til arbejdsmarkedets parter, der er involveret i beskæftigelsesindsatsen via de lokale beskæftigelsesråd.

Danmarks Nationalbank

Konjunkturudviklingen

Som alle øvrige iagttagere af konjunkturudviklingen i Danmark har formandskabet også foretaget en betydelig nedjustering af vækstudsigterne i lys af den overraskende markante tilbagegang i verdensøkonomien siden sommeren 2008. Bruttonationalproduktet skønnes at falde med 2,9 pct. i 2009, og først om nogle år vil produktionen være tilbage på niveauet fra 2007. Ledigheden stiger mærkbart, og lønstigningstakten ventes at nå ned på godt 2 pct. i slutningen af prognoseperioden.

Ser man på det samlede billede, deler Nationalbanken formandskabets opfattelse af den økonomiske udvikling i de kommende år, men der er afvigelser på enkelte punkter. De er dog beskedne og står ikke mål med den betydelige usikkerhed, der hersker om alle prognoser i øjeblikket.

Nationalbanken er enig med formandskabet i, at der ikke er behov for at lempe finanspolitikken i 2009 yderligere. Finanspolitikken er allerede lempet betragteligt. Når det kommer til finanspolitikken i 2010 og 2011 skilles vandene. Formandskabet anbefaler, at finanspolitikken lempes yderligere med 15 mia. kr. i begge år. Den opfattelse deler Nationalbanken ikke. Det understreges ganske rigtigt på side 122, at de penge, der bruges på yderligere finanspolitisk lempelser, skal hentes ind igen senere. Erfaringerne under højkonjunktoren fra 2004-07 er imidlertid, at det er så godt som umuligt at føre konjunkturmodløbende finanspolitik i gode tider. Når det er tilfældet, er grundlaget for yderligere finanspolitiske lempelser yderst begrænset. Det vil føre til, at ledigheden i gennemsnit vil blive søgt stabiliseret omkring et niveau under den strukturelle ledighed med den konsekvens, at lønstigningerne i Danmark vedvarende vil tendere at overstige de udenlandske lønstigninger. På trods af at lønstigningstakten kommer ned i henhold til prognosen, fortsætter den mangeårige tendens til forringelse af lønkonkurrenceevnen. Det er ikke holdbart i længden, og problemet vil blive forstærket af yderligere finanspolitiske lempelser.

Hertil kommer, at det har vist sig særdeles vanskeligt at gennemføre de nødvendige strukturpolitiske forbedringer, som skal skabe holdbare offentlige finanser.

På den baggrund er der ikke grundlag for at lempe finanspolitikken som foreslået af formandskabet.

Danmark og euroen

Nationalbanken deler formandskabets opfattelse af, at der er en beskeden økonomisk nettogevinst ved dansk eurodeltagelse. Valutauroen i efteråret under finanskrisen viste i praksis, at eurodeltagelse skaber ly i stormvejr.

Det er og har været Nationalbankens gennemgående holdning, at en dansk tilslutning til euroen ligger i naturlig forlængelse af fastkurspolitikken og derfor ikke rummer de store økonomiske ændringer sammenlignet med den hidtidige situation.

Dansk Arbejdsgiverforening

Konjunkturvurderingen

Endnu en gang er forventningerne til dansk økonomi kraftigt nedjusteret på flere områder, og Danmark er ramt på linje med andre lande.

Det fleksible danske arbejdsmarked har heldigvis bidraget til, at Danmark under højkonjunktoren nåede et historisk lavt niveau for ledighed. Virksomheder, der let kan ansætte danske og udenlandske medarbejdere, og den fleksible arbejdstidstilrettelæggelse i overenskomsterne har bl.a. medvirket til dette.

Den seneste tid er ledigheden dog steget måned for måned, men på trods heraf, er der stadig relativt få danskere uden job sammenlignet med vores samhandelslande. Men vi skal passe på. Dels vil vi igen opleve mangel på arbejdskraft, når krisen vender. Dels har de danske lønstigninger i flere år ligget over udlandets stigningstakster. Det har forværret den danske konkurrenceevne. Og de store stigninger i ledigheden i omverdenen vil presse de udenlandske lønstigningstakster længere ned de kommende år, hvilket Formandskabet også forventer.

Så selvom Formandskabet konstaterer, at vendingen på det danske arbejdsmarked overraskende hurtigt kunne ses i aftagende lønstigningstakster, vil der også i fremtiden være et stort pres på den danske konkurrenceevne. Det må være en hovedmålsætning for arbejdsmarkedets parter at få genoprettet konkurrenceevnen de kommende år.

Diskussionsoplægget fremhæver, at flere forhold trækker i retning af, at holdbarheden i regeringens 2015-plan er forværret. Det understreger, at langsigtede reformer af arbejdsmarkedet fortsat er nødvendige. Og som formandskabet pointerer, skal eventuelle politiske indgreb, der gennemføres nu for at sparke økonomien i gang, være midlertidige. Vi må ikke indføre ordninger, der øger de offentlige udgifter på længere sigt, som eksempelvis efterlønsordningen fra 1979, der fortsat belaster de offentlige finanser.

Formandskabet peger på en række fordele ved et enstrengt beskæftigelsessystem. Fordele som DA kun kan være enig i. Og DA er endvidere helt enige i, at det ikke er oplagt, at det enstrengede beskæftigelsessystem skal ligge i kommunerne. Anbefalingen om at udskyde beslutningen om kommunernes overtagelse af beskæftigelsesindsatsen, er helt i tråd med de anbefalinger som DA tidligere har givet regeringen. DA kan også støtte anbefalingen om, at der iværksættes en grundig undersøgelse af, hvordan en hensigtsmæssig finansieringsmodel kan indrettes, og at der heri indgår overvejelser om, hvorvidt et statsligt enstrengt system er at foretrække.

Endelig deler DA synspunktet om, at uddannelse som led i beskæftigelsesindsatsen skal doseres med varsomhed og bruges målrettet til de rette personer og med henblik på konkrete job. Ellers er der risiko for, at ledige ophører med at søge job. Det effektive arbejdsudbud må ikke begrænses.

Dansk Byggeri

Konjunkturvurderingen

Dansk Byggeri er grundlæggende enig med formandskabet i vurderingen af dansk økonomi. Det er dystre udsigter. Der er tale om det største fald i den økonomiske aktivitet i nyere tid, og den økonomiske afmatning kan blive langvarig på grund af kombinationen af en finansiell og realøkonomisk krise.

Den samlede bygge- og anlægsaktivitet kulminerede i 2007. Formandskabet vurderer, at det høje niveau for produktionen og beskæftigelsen, der kendetegnede byggesektoren i 2007, ikke kan opretholdes på længere sigt. I det samme afsnit i rapporten vurderer formandskabet dog, at byggebeskæftigelsen er begyndt at falde, og at beskæftigelsen hurtigt vil falde ned til et niveau, der i 2011 svarer til i bunden af den forrige lavkonjunktur i 2003 og 2004, fordi efterspørgslen er stærkt aftagende.

Formandskabet vurderer således, at de reale boligpriser vil falde med yderligere 10-15 %, så de i 2011 vil være 30 % lavere end i 2007, og det bidrager til, at de reale boliginvesteringer vil falde med 9,9 % i 2009 og 6,0 % i 2010 efter et fald på 9,8 % i 2008. Formandskabet skønner også, at de reale investeringer i erhvervsbygninger vil falde med 16,9 % i 2009 og 3,3 % i 2010 efter en stigning på 2,1 % i 2008.

Inden for byggefagene stiger arbejdsløsheden kraftigt. På baggrund af de seneste meldinger fra BAT-Kartellet, vurderer Dansk Byggeri, at der i uge 17 i 2009 var godt 13.200 ledige mod kun 3.000 i den samme uge i 2008, mens ledighedsprocenten steg fra 2,6 til 11,8.

Dansk Byggeri vurderer, at beskæftigelsen ved bygge- og anlægsvirksomhed i 2010 som helhed vil ligge 12,6 % under niveauet i 2007, mens formandskabet vurderer, at beskæftigelsen vil være 12,3 % lavere. Det vil sige, at vi er så godt som helt enige om styrken i tilbagegangen.

Dansk Byggeri er også enig med formandskabet om, at tendensen til stigende ledighed ser ud til at ville fortsætte i både 2010 og 2011. Der vil dermed blive mange flere langtidsledige. Det vil føre til stigende strukturel ledighed, fordi de langtidsledige gradvist vil miste kompetencer i takt med varigheden af fraværet fra arbejdsmarkedet. De langtidsledige vil derfor få sværere ved at opnå beskæftigelse igen.

Samtidig hermed vil der opstå skærpet risiko for, at mange vil forlade arbejdsmarkedet for eksempelvis at gå på efterløn.

Bygge- og anlægsaktiviteten er meget konjunkturfølsom. Det er derfor vigtigt af hensyn til hele samfundsøkonomien, at vi søger at forebygge store udsving i aktiviteten. For kun derved kan Danmark undgå perioder med kraftige opsving, som er karakteriseret ved inflationære tendenser, og perioder med voldsomme tilbageslag, som kaster kompetente medarbejdere ud i ledighed og belaster de offentlige budgetter.

Dansk Byggeri ønsker ikke, at aktiviteten skal være på et økonomisk uholdbart højt niveau, men foreningen ønsker heller ikke, at aktiviteten falder ned på niveauet i bunden af den forrige lavkonjunktur. Stabil aktivitet er en vigtig rammebetingungelse for bygge- og anlægsbranchen.

Der er derfor god grund til at fremrykke nogle af de offentlige investeringer, som alligevel planlægges at blive gennemført inden for en overskuelig fremtid.

Med en samlet produktion i dansk økonomi, der er $3\frac{1}{2}$ - 4 % under det normale niveau i 2010 og 2011, vurderer formandskabet, at finanspolitikken kan bidrage til væksten med mellem 1 og 1,25 pct. point. Da den planlagte finanspolitik har en finanseffekt på ca. $\frac{1}{2}$ pct. point, anbefaler formandskabet en yderligere lempelse, der øger væksten med mellem $\frac{1}{2}$ og $\frac{3}{4}$ pct. point i 2010.

Formandskabet anbefaler, at den ekstra finanspolitiske indsats overvejende kommer til at bestå af tiltag, der øger efterspørgslen mere direkte end tiltag, der stimulerer efterspørgslen ved at øge de disponible indkomster. Formandskabet peger på fremrykning af offentlige istandsættelses-, anlægs- og investeringsarbejder samt tilskud til private investeringer.

Udover at virke direkte på den økonomiske aktivitet har fremrykkede investeringer den fordel, at de er midlertidige og ikke indebærer permanent højere udgifter. En finanseffekt på $\frac{1}{2}$ - $\frac{3}{4}$ pct. point i 2010 vil kræve ekstra investeringer på 15 mia. kr. i umiddelbar offentlig provenueffekt.

Ifølge formandskabet vil det være naturligt, at en væsentlig del af den finanspolitiske lempelse bliver besluttet i forbindelse med den kommende aftale om kommunernes økonomi for 2010.

Dansk Byggeri opfordrer regeringen, regionerne og kommunerne til at iværksætte energirenoveringer. Der er brug for pilotprojekter inden for energibesparelsesområdet, og det er oplagt, at staten, regionerne og kommunerne går foran og viser vejen.

Hvis der ikke er tilstrækkelige projekter i den offentlige sektor, kan en del af investeringerne blive kanaliseret til den private sektor via tilskud, som tilrettelægges, så investeringerne bidrager til at indfri Danmarks forpligtelse til at reducere CO₂-udslippet fra den del af økonomien, der ikke er omfattet af EU's kvotesystem.

Dansk Byggeri er enig med formandskabet. Der er en række klima- og energitiltag, som ud fra en samfundsøkonomisk synsvinkel er både rentable og perspektivrige, men som endnu ikke er privatøkonomisk rentable for bygningssejerne.

Med henblik på at øge den økonomiske aktivitet kan regeringen og folketinget herudover fremme nybyggeriet af almene familieboliger og ældreboliger ved at give kommunerne mulighed for at optage lån til finansiering af grundkapitalindskuddene.

Dansk Byggeri vil desuden henlede opmærksomheden på spildevandsområdet, som trænger til at blive renoveret og til at få større dimensioner af hensyn til udsigterne til kraftigere nedbør.

Formandskabet vurderer, at en finanspolitisk lempelse i det nævnte omfang gennemført i 2010 og 2011 vil reducere den samlede ledighed med ca. 20.000 personer i 2011. Heraf vil omkring en fjerdedel finde beskæftigelse i bygge- og anlægsbranchen.

Da beskæftigelsen i byggebranchen allerede er faldet med omkring 15.000 personer siden 2007, og beskæftigelsen ventes at falde yderligere, vurderer formandskabet, at kapacitetsforholdene i byggebranchen ikke taler imod en lempelse i det beskrevne omfang.

Dansk Byggeri har den samme vurdering som formandskabet. På baggrund af den alvorlige situation finder Dansk Byggeri det glædeligt, at formandskabet anbefaler, at finanspolitikken sigter mod, at effekten på aktivitetsniveauet fastholdes i 2011.

Danmark og Euroen

Danmark har siden 1982 ført en fast valutakurspolitik. Det indebærer, at Nationalbanken følger Den Europæiske Centralbanks rente, men den økonomiske situation her i landet indgår ikke i beslutningsgrundlaget for ECB's rentefastsættelser.

Dansk Byggeri gør opmærksom på, at ved at stå uden for euroen kan omkostningerne ved at forsvare fastkurspolitikken med rentestigninger være store under kriser med pres mod kronen. Det kan være særligt alvorligt for samfundsøkonomien, hvis der samtidig er en efterspørgselsbaseret lavkonjunktur. Alene risikoen for større rentespænd er et argument for, at et dansk ØMU-medlemskab vil kunne bidrage til at stabilisere konjunkturudviklingen.

Dansk Byggeri ønsker, at den danske krone bliver erstattet af euro, og at Danmark indtræder i Euroland, da medlemslandene har skabt euroen med henblik på at opnå velfærdsgevinster fra pris- og valutakursstabilitet. Herved vil Danmark - alt andet lige - opnå større indflydelse på udformningen af det økonomiske samarbejde i EU og blandt andet opnå lavere rentesatser samt spare transaktionsomkostninger, selv om Danmark allerede har høstet en stor del af de positive effekter ved at låse kronkursen fast til euroen.

Alt i alt vurderer Dansk Byggeri, at de økonomiske fordele ved et dansk ØMU-medlemskab i forhold til den hidtidige fastkurspolitik er moderate i normale perioder, men fordelene kan vise sig at være væsentligt større under finansielle og økonomiske kriser, hvor der er pres mod kronen og stigende renter, som forværrer Danmarks økonomiske situation.

Landsorganisationen i Danmark

Kap I. Konjunkturvurdering og økonomisk politik

LO er på mange områder enig med de økonomiske vismænd i deres vurdering af den aktuelle økonomiske situation. Der er således ingen tvivl om, at både verdensøkonomien og dansk økonomi befinder sig i en markant krise, og at usikkerheden om udviklingen i de kommende år er usædvanlig stor.

LO finder dog, at Formandskabets forudsigelser for lønudviklingen er for lave i 2010 og 2011. Lønstigningstakter på hhv. 2,4 og 2,1 pct. er en del under de seneste 20 års lønstigningstakter. Skønnene for løn- og prisudviklingen i Formandskabets prognose indebærer, at reallønsudviklingen i 2011 er tæt på nulvækst. LO mener ikke, at Formandskabets forventninger til lønudviklingen er i fuld overensstemmelse med deres forudsigelser vedrørende timeproduktiviteten, som ventes at stige betydeligt med hhv. 4,1 pct. og 3,6 pct. i de to sidste år af prognosen.

Formandskabet anfører, at lønstigningerne allerede i slutningen af 2008 viste tegn på afdæmpning, og ser det som en hurtig reaktion på krisen. LO mener dog, at en del af den aftagende lønstigningstakt i slutningen af sidste år snarere skyldes de tekniske følger af de udskudte lokale lønforhandlinger i forbindelse med overenskomsttaftalerne i 2007. Udskydelsen betød, at år til år lønstigningstakten i 2. kvartal 2008 var ekstraordinært høj som følge af en dobbelt lønregulering. Dertil kommer, at en aftagende lønstigningstakt i slutningen af 2008 generelt er i overensstemmelse med overenskomstresultaterne fra foråret 2007.

Overordnet set støtter LO mange af Formandskabets anbefalinger i relation til den aktuelle økonomiske politik.

LO noterer, at Formandskabet i modsætning til tidligere finder behov for finanspolitiske lempelser. LO er helt enig i, at der er behov for yderligere lempelser af finanspolitikken for at dæmpe de negative konsekvenser af den aktuelle krise. LO konstaterer, at arbejdsløsheden er steget eksplosivt siden sommeren 2008, og der er udsigt til at den kraftige stigning fortsætter. LO finder derfor behov for akut handling fra politisk hold. Nye tiltag kan ikke afvente vedtagelsen af finansloven for 2010, da de i givet fald vil virke for lidt og for sent.

LO deler fuldt ud Formandskabets vurdering af, at der bør igangsættes helt nødvendige offentlige investeringer og renoveringsprojekter, som regeringen tidligere har udsendt, da det er den mest sikre vej til at øge beskæftigelsen. LO er endvidere enig i formandskabets anbefaling af muligheden for at bruge offentlige tilskud til tilskyndelse til private investeringer i energiforbedringer af boligerne.

LO er tillige enig i Formandskabets anbefaling af, at der midlertidigt afsættes yderligere ressourcer til beskæftigelses- og aktiveringssystemet, herunder sagsbehandlingen i jobcentrene, for at sikre, at det tætte kontaktføreløb og rettidigheden i indsatsen kan fastholdes, da det vil medvirke til at imødegå det opadgående pres på den strukturelle ledighed.

Formandskabet peger på, at det er vigtigt at øget brug af uddannelsesaktivering bør målrettes mod personer, som kan forventes at have gavn heraf. LO deler dette synspunkt. Tidligere analyser peger på, at det især er ufaglærte og kortuddannede, der finder ordinær beskæftigelse efter afsluttet uddannelsesaktivering.

LO er helt enig i Formandskabets betragtninger og anbefalinger vedrørende overgangen til et kommunalt beskæftigelsessystem. Der er behov for at igangsætte en meget grundig analyse af effekterne af beskæftigelsesindsatsen i hhv. det kommunale system og det statslige system. Det må samtidig overvejes, om der skal etableres et statsligt enstrengt beskæftigelsessystem.

Kapitel II. Danmark og euroen

Formandskabet anfører indledningsvist, at euroen primært er et politisk projekt, og at de økonomiske effekter af at indføre euroen er af mindre størrelsesorden. LO er helt enige i denne vurdering.

Formandskabet peger på, at der ved euroens indførelse muligvis kan opstå en periode med manglende konkurrence. De anbefaler derfor, at konkurrencemyndighederne tager passende forholdsregler for at sikre konkurrencen. LO er enige i anbefaling, men det er en vanskelig øvelse, og der bør forskes mere i, hvilke tiltag, der kunne sikre konkurrencen ved en eventuel overgang til euroen.

LO finder analysen af udviklingen i udenrigshandlen interessant. Danmarks handel med eurolandene er således steget mærkbart i den periode fastkurspolitikken har været gældende. Sverige og Storbritannien, der i samme periode har ført en politik med flydende valutakurs, har ikke oplevet samme høje vækst i handlen med euroland.

I rapporten finder Formandskabet, at en overgang til euro ikke vil påvirke rentespændet til Tyskland mærkbart. LO tror at denne vurdering er korrekt, men finder at man i særligt udsatte situationer, som eksempelvis den nuværende finanskriser, kan risikere at skulle forsvare den danske krone mod spekulative angreb. Det vil give højere renter og dermed forværre den kritiske situation. Analyserne viser dog også, at der bliver længere og længere mellem disse spekulative angreb på den danske krone.

Dansk Metal

Konjunkturvurdering

Dansk Metal mener, at faren ved den økonomisk krise langt fra er drevet over. Der skal derfor hurtigst muligt igangsættes offentlige initiativer til gavn for væksten.

I Vismændenes mest optimistiske scenarium vil ledigheden stige til 140.000 personer i 2011. Metal vurderer, at det optimistiske scenarium ikke er realistisk. Ledigheden vil i 2011 være højere, men selv med et optimistisk scenarium vil det være nødvendigt med offentlige investeringer for at fremme væksten.

Metal er uenig med Vismændene i, at der ikke er behov for yderligere offentlige investeringer i 2009. Efter Metals opfattelse er der allerede nu behov for yderligere offentlige investeringer, der kan skabe beskæftigelse her og nu, og som samtidig kan fremme dansk konkurrenceevne på længere sigt, især gennem øget uddannelse af de ledige.

Metal er enig med Vismændene i, at den hurtigt stigende ledighed kræver yderligere ressourcer, så den bedst mulige beskæftigelsespolitik gennemføres. Metal mener dog, at især uddannelse skal spille en stor rolle i beskæftigelsespolitikken.

Det er bedre, at de ledige uddanner sig frem for at gå passive for dagpenge. Derfor bør de ledige kunne uddanne sig med dagpengene som forsørgelsesgrundlag. Arbejdsmarkedskommissionen har fremhævet, uddannelsesaktivering i alle tilfælde giver samfundsøkonomisk underskud, mens jobtræning giver overskud. Men det er en fejlagtig konklusion, og ser man på grundlaget for kommissionens udmeldinger -

Det Økonomiske Råds rapport fra foråret 2007 - bliver det da også klart, at der er tale om en lemfældig omgang med kilderne.

Analysen baserer sig nemlig på tal for 2001 og viser, at uddannelsesaktivering ikke er nogen samfundsmæssig overskudsforretning for folk med en videregående uddannelse. Men uddannelsesaktivering for ledige, der kun har folkeskolen som baggrund, giver ifølge samme rapport et positivt bidrag til deres beskæftigelse og lønindkomst - og dermed til samfundsøkonomien.

Da alle fremskrivninger viser, at der i løbet af få år bliver et stort overskud af ledige ufaglærte og et stort underskud af faglærte, bør det derfor være indlysende, at den nuværende krise og voksende ledighed bør bruges konstruktivt til mere og bedre uddannelse af de svagt uddannede ledige. Det vil være til gavn for den enkelte lønmodtager og give et væsentligt bidrag til samfundsøkonomien og dermed styrke holdbarheden af vores velfærdssamfund.

I en situation med hurtigt stigende ledighed er det et problem, at der igangsættes en kommunalisering af beskæftigelsesindsatsen. I lighed med Vismændene mener Metal, at resultatet af kommunaliseringen af beskæftigelsesindsatsen kan blive en dårlig matchning mellem virksomhederne og de ledige.

I forhold til skattereformen er Metal enig i Vismændenes kritik af indretningen af energiafgifterne, herunder stigningen i elafgifterne, der blot vil føre til svækket konkurrenceevne og dermed skade dansk beskæftigelse.

Danmark og euroen

Dansk Metal mener, at Danmark skal tilslutte sig euroen af både politiske og økonomiske hensyn.

I Vismændenes analyse vises konkrete økonomiske fordele ved en fuld tilslutning til euroen. Det er dog Metals vurdering, at de konkrete økonomiske gevinster vil være større end skitseret i analysen. Ikke mindst blandt industriens virksomheder og medarbejdere vil det være en klar fordel, at Danmark har tilsluttet sig euroen, da det giver stabilitet og bedre basis for samhandel.

Samtidig mener Metal ikke, at Vismændene i tilstrækkelig grad er opmærksomme på, hvor galt det faktisk kunne være gået, såfremt den finansielle krise var fortsat. I en periode var rentespændet mellem Den Danske Nationalbank og Den Europæiske Centralbank ganske stort til skade for såvel erhvervsliv, lønmodtagere og andre borgere, der havde eller skulle optage lån. Havde Danmark været fuldt ud tilsluttet euroen, ville der ikke have været denne usikkerhed.

Akademikernes Centralorganisation

Det Økonomiske Råds formandskab foreslår at øge det offentlige investeringsniveau med 15 mia. kr. i 2010 og 2011 for at udjævne arbejdsløsheden i den nuværende lavkonjunktur. Samtidig fremhæver Det Økonomiske Råds formandskab, at de offentlige investeringer bør gennemføres på områder i overensstemmelse med langsigtede strukturelle forhold og politiske målsætninger. Ydermere påpeger rådet, at det offentlige opererer med et begrænset finansielt råderum.

AC kan tilslutte sig nødvendigheden af, at regeringen ved udformningen af offentlige investeringer bidrager til en langsigtet strukturel tilpasning af den danske økonomi. AC finder det på denne baggrund vigtigt at

- vurdere hvordan, man får større sikkerhed for, at et særligt fokus på at investere i bygge- og anlægsprojekter også vil leve op til, at investeringerne får langsigtede strukturelle effekter,
- sikre en overordnet prioritering af områder for offentlige investeringer, der optimerer de langvarigt blivende effekter.

Det Økonomiske Råds formandskab foreslår at tilføre flere ressourcer til beskæftigelsespolitikken. Et væsentligt problem i lavkonjunkturen fra midten af 1980'erne til starten af 1990'erne var stigende ungdomsarbejdsløshed. Siden juli 2008 er antallet af unge på kontanthjælp og dagpenge nærmest eksploderet. AC finder det på den baggrund afgørende, at en forøget indsats på beskæftigelsesområdet prioriterer en indsats i forhold til gruppen af unge og nyuddannede. Det er AC's vurdering, at en opprioritering af denne indsats er særligt central for at modvirke den langsigtede reduktion i udbuddet af arbejdskraft på det danske arbejdsmarked.

Dansk Industri

DI kan tilslutte sig vismændenes vurdering af dansk og international økonomi. Vi står midt i et markant internationalt tilbageslag, og der er udsigt til et voldsomt fald i dansk BNP på omkring 3 pct. i 2009, hvilket vil få ledigheden til at stige kraftigt i både 2009 og 2010.

Vismændene forventer, at beskæftigelsen falder med i alt 135.000 personer i 2009 og 2010, hvilket får ledigheden til at stige med 89.000 personer. Der er således tale om et fald i arbejdsstyrken på 46.000 personer. Denne vurdering er lidt mere optimistisk end DI's vurdering, idet DI venter et fald i beskæftigelse og arbejdsstyrke på henholdsvis 160.000 og 55.000 personer.

Tilbageslaget forværrer de offentlige finanser markant. Vismændene venter et underskud på de offentlige finanser på 51 mia. kr. 2010. Også her skønner vismændene lidt mere optimistisk end DI. DI regner således med et underskud på 4 pct. af BNP i 2010.

Her og nu deler DI vismændenes vurdering af, at de finanspolitiske lempelser i 2009 er passende. DI mener dog, at det er for tidligt at vurdere behovet for finanspolitiske lempelser i 2010.

Vismændene påpeger, at 2015-planens målsætninger bliver svære at overholde. Efter vedtagelsen af forårspakken mangler der fortsat 8 til 9 mia. kr. om året for at 2015-planen er finansieret. DI deler denne vurdering. Der er behov for yderligere reformer på arbejdsmarkedet, både for at sikre bedre offentlige finanser og for at skabe højere vækst.

DI finder, at der er grund til at hæfte sig ved formandskabets prognose for lønomkostningerne i udlandet. Der forudses en særdeles lav udenlandsk lønudvikling på samlet set 1,3 pct. i både 2010 og 2011. Et så lavt niveau har vi ikke på noget tidspunkt set i Danmark, og dermed er prognosen et varsel om, at de seneste års betydelige pres på danske virksomheders konkurrenceevne ser ud til at fortsætte i de kommende år.

Vismændene efterlyser, at overdragelsen af beskæftigelsessystemet til kommunernes pr. 1. august udskydes indtil det er dokumenteret, at de kommunale jobcentre er mindst ligeså effektive som de statslige jobcentre. Samtidig anbefales en grundig undersøgelse af, hvorledes en mere hensigtsmæssig finansieringsmodel kan indrettes. DI er helt enig i, at arbejdsmarkedspolitikken bør baseres på solid empirisk viden. Det er ikke i en krisetid, at Danmark skal eksperimentere med indsatsen over for de ledige og virksomhederne.

Vismændene fremfører en skarp kritik af forhøjelsen af elafgiften. DI kan fuldt ud tilslutte sig denne kritik. Forhøjelsen af elafgiften skader konkurrenceevnen og er til skade for miljøet.

Danmark og euroen

DI takker vismændene for den grundige gennemgang af fordele og ulemper ved euroen og dansk medlemskab heraf. Analysen viser, at indførelsen af euro har ført til en betydelig øget samhandel for eurolandene. Dette har gavnet såvel produktiviteten som velstanden.

Vismændene konkluderer, at de økonomiske argumenter taler for en deltagelse, men at de umiddelbare økonomiske gevinster er beskedne. DI kan tilslutte sig denne konklusion.

Vismændene påpeger, at medlemskabet først og fremmest skal afgøres af politiske argumenter. DI er enig i dette, men vil gerne understrege, at der også kan være politiske gevinster ved et medlemskab.

En mindre valen dansk holdning til det europæiske samarbejde kan efter DI's opfattelse skaffe Danmark større politisk indflydelse i EU. En sådan indflydelse kan bruges til at sikre danske virksomheders og forbrugeres interesser bedre. Det gælder eksempelvis den såkaldte Eurogruppe, hvor finansministrene fra eurolandene mødes dagen før ministerrådsmøderne og træffer vigtige beslutninger, som de resterende lande blot kan nikke til. Heri kan der ligge langt større økonomiske gevinster end hvad Vismændene opgør.

Endelig er det vigtigt at understrege det indre markeds betydning for Danmark, hvor euroen vil være med til at skabe yderligere handel på tværs af grænserne, som Vismændene også påpeger.

Håndværksrådet

Konjunkturudviklingen

Formandskabets vurdering af konjunkturerne er ikke overraskende. En nedtur på 3,5 år er ubehagelig lang tid og en stor udfordring for rigtig mange virksomheder og deres ansatte.

Håndværksrådet bemærker, at formandskabet anbefaler yderligere finanspolitiske lempelser i 2010 og 2011 på 15 mia. kr., og at disse mest effektivt kan iværksættes som forøgede investeringer. Det er en anbefaling, som rådet bifalder. Meldingerne fra vores medlemmer i byggebranchen er dystre. Der er afskediget et stort antal medarbejdere de seneste 6 måneder, og der er planer om yderligere afskedigelser. Vi er ikke i tvivl om, at der er ledig kapacitet i sektoren til et markant løft i de offentlige og private investeringer i de kommende år.

Vi ser også nu, at virksomhedernes investeringer er faldet drastisk, og det er Håndværksrådets opfattelse, at der er al mulig grund til at tilskynde til flere investeringer i virksomhederne. Det er oplagt, at en del af tilskuddene gives til energibesparende investeringer, så vi kan holde vores miljømålsætninger.

Der er et enormt potentiale for energibesparelser i mange små og mellemstore virksomheder. Det understreger en analyse, Håndværksrådet netop har gennemført blandt medlemmerne. Men det er ikke oplagt for virksomhederne, hvordan besparelserne findes og realiseres. Mindre virksomheder har derfor brug for mere rådgivning, og her står vi med et problem i dag. Nemlig det problem, at alle virksomheder betaler over elprisen til, at energiselskaberne skal yde rådgivning til energibesparelser, men energiselskaberne er samtidig pålagt en resultatkontrakt, som indebærer, at de stort set kun yder rådgivning til store virksomheder, som jo må forventes selv at kunne klare den sag. Det kunne man passende lave om på.

Håndværksrådet bemærker formandskabets ræsonnement, at skattereformens stigende energiafgifter på el har en direkte negativ effekt på miljøet pga. kvotesystemet. Det er decideret uhensigtsmæssigt, når det samtidig rammer danske virksomheders konkurrenceevne. Det burde få nogle politikere til at reagere.

Formandskabet finder, at de finanspolitiske lempelser i 2009 har været passende. Med hensyn til tilskudsordningen til private mener Håndværksrådet, at effekten nok er positiv, men ordningen som sådan har en del problemer. For eksempel gik alt renoveringsarbejde i stå fra ordningen blev annonceret til den trådte i kraft. Ordningen kan også resultere i et efterspørgselshul i en periode efter, at ordningen er stoppet. Håndværksrådet mener derfor, at ordningen skal fortsætte og udfases langsomt. Eksempelvis kan tilskudsprocenten nedtrappes med en femtedel halvårligt, indtil den er 0.

Håndværksrådet er enig i, at bankpakkerne har en positiv effekt på samfundsøkonomien. Det er åbenlyst, at bankerne har været mere tilbageholdende med at låne penge til virksomheder, end konjunkturerne har berettiget til. Der er mange sunde virksomheder, som enten har fået beskåret kreditter eller har fået nej til fornuftige projekter. Når krisen er startet i banksektoren, skal politikerne naturligvis fokusere på at få bankerne til at sprede den nødvendige kapital til erhvervsliv og forbrugere – trods krisen. Og lykkes det ikke i tilstrækkelig grad, så må politikerne etablere nogle alternative finansieringskanaler. Staten skal nok ikke drive bank, men måske i stedet garantere for en del af tabsrisikoen i en udvidet vækstkautionsordning.

Endelig vil Håndværksrådet om næste års skattereform sige, at den er vi glade for. Men det er en uforholdsmæssig stor del af lettelserne, som skal betales af erhvervslivet. Det er ikke hensigtsmæssigt nu.

Danmark og euroen

Håndværksrådet bemærker, at formandskabet er overbeviste om, at det vil give Danmark en økonomisk fordel at træde ind i euroen. Vi er meget enige i denne konklusion, men for os er den politiske effekt også meget vigtig.

Danmark har høstet mange af fordelene gennem vores snart 30 år med fastkurspolitik over for først D-marken og siden euroen. Det har især vist sig gennem øget samhandel med landene omkring os, som formodentlig er steget ligeså meget, som hvis vi havde haft euro.

Euroen har eksisteret i en 10-årig periode, hvor pilen primært har peget opad. Det har været godt for eurosamarbejdet, og vi tror, at der også vil eksistere et stærkt eurofællesskab i fremtiden. Men den økonomiske krise er uanset dette den første store stress-test af, hvor godt euroen kan klare en periode med recession. Spørgsmålet er, om krisen kan føre til så store underskud på de offentlige finanser i eurolandene, at den samlede økonomiske stabilitet er truet. Det vurderer Håndværksrådet ikke vil ske.

Men vi står allerede uden for, og det gør reelt ingen større forskel, om vi kommer med i morgen eller først om et par år, så længe den danske økonomi grundlæggende er sund, og fastkurspolitikken opretholdes. Håndværksrådets vurderer derfor, at den kloge strategi på nuværende tidspunkt er, at 'vente og se' om eurosamarbejdet består stress-testen. Hvis testen falder positivt ud, hvilket vi er overbevist om, vil Danmark med fordel kunne tilslutte sig euroen og dermed sikre de økonomiske gevinster både på kort og langt sigt.

Landbrugsrådet

Vækstudsigter for dansk økonomi og aktuel økonomisk politik

Dansk økonomi er i krise og vil være det i lang tid. De negative vækstprognoser med historiske BNP-fald og voldsomme fald i eksporten er utvetydige. Håndteringen af krisen er derfor vigtig. Det Økonomiske Råds (DØRs) rapport understreger alvoren heraf.

Den høje danske lønvækst hæmmer fortsat konkurrenceevnen

Selvom verdenshandlen i øjeblikket globalt reduceres, er der betydelig risiko for tab af relativ konkurrenceevne for dansk erhvervsliv. Selvom den danske lønvækst i DØRs prognose reduceres betydeligt, ligger forventningerne til den danske lønudvikling stadig betragteligt over vores internationale konkurrenter. Hvis dette ikke ændres vil Danmark miste betydelig konkurrenceevne, med tab af beskæftigelse som kan blive større end DØRs prognoseforventninger.

Målrettet krisestyring og en ansvarlig økonomisk politik er nødvendig – især i forhold til de finansielle institutioner

En målrettet krisestyring fra regeringens side bliver derfor afgørende for sikringen af Danmarks internationale konkurrenceevne. En funktionel og efficient finansiel

sektors funktion er afgørende for, at de konkurrenceudsatte virksomheder kan tilpasse sig de globale markedsudviklinger. Landbrugsraadet deler derfor DØRs bekymring overfor den finansielle sektors funktion. En fastholdelse af virksomhederne i en kredittklemme kan forstærke konjunkturedgangen. Det skal derfor sikres, at de vedtagne bankpakker rent praktisk anvendes og kommer til at virke efter hensigten.

Vækstpakker skal benyttes målrettet og strategisk

Set i lyset af den forventede relative lønudvikling, skal igangsættelse af dansk økonomi med vækstpakker gribes ganske forsigtigt an. Diskussionsoplægget peger på muligheden for fremrykning af offentlige investeringer, men nævner også nødvendigheden af, at kanalisere en del af investeringerne over i den private sektor.

DØRs fremhæver bl.a. det hensigtsmæssige i at fremme investeringer med henblik på at reducere CO₂-udslip fra de ikke-kvotebelagte sektorer. Dette bakker Landbrugsraadet op omkring.

Investeringsstøtte til Grøn Vækst initiativer kan med fordel prioriteres

Der kan også peges på muligheden for investeringsstøtte til den sammentænkning af naturhensyn, klimapolitik og vækst som regeringen har lagt frem i forslaget Grøn Vækst. Investeringsstøtte i disse sektorer vil ligesom offentlige investeringer have velstands- og velfærdsmæssige gevinster.

El-afgifterne er skadelige for både miljø og konkurrenceevne

Regeringens skattereform er for personbeskatningen et skridt i den rigtige retning. Som DØRs påpeger, er finansieringen i form af forøgede elafgifterne dog et direkte selvmål for både miljøet og den danske økonomi. Det påvirker ikke CO₂-emissionerne positivt, men skader direkte konkurrenceevnen for de internationalt konkurrenceudsatte erhverv.

Arbejdsmarkedspolitik og jobcenterreform

Håndteringen af ledige skal ikke ske på bekostning af kommunale budgethensyn

Danmarks økonomi er lille og åben, så en relativ stor del af arbejdsstyrken kan henvises til eksporten. Ledigheden påvirkes naturligvis også af den globale afmatning. Fra et rekordlavt antal ledige sommeren 2008 forventes en stigning heraf til 165.000 ledige i 2011. I en situation med voldsomt stigende arbejdsløshed er det derfor altafgørende, at ledigheds- og jobcentersystemet fungerer optimalt.

Det er derfor med stor skepsis, at se frem til 1. august 2009 hvor kommunerne overtager beskæftigelsesindsatsen, for forsikrede ledige, fra staten. Kommunerne vil dermed sidde både på aktiveringen og finansieringen af dagpenge etc.

Kommunernes incitamentsystem forvrides når lokale arbejdspladser forsvinder.

Det smarte ved et enstrengt system elimineres ved den forvredne incitamentstruktur, da ledige blandt andet kan kastes ud i for hurtig aktivering. I systemet er indlejret en risiko for, at lokale kommunale budgethensyn vejres højere end at få aktiveret de rigtige, med deraf positive effekter for arbejdsmarkedet, når konjunkturerne vender igen. I den nuværende situation hvor virksomheder i stort antal lukker, ofte med tab af lokale arbejdspladser til følge, rammes den pågældende kommune dobbelt, dels via stigende ledighed og dels faldende indtægter fra virksomheden og afledte støtteerhverv. Systemet bør derfor ændres, da særligt de ledighedsramte kommuners økonomi er i fare samt, og delvis i forlængelse heraf, ikke har incitament til at gøre nok eller det rigtige.

Pengepolitik: Danmark og Euroen

Euroen er en ubetinget succes

Efter 10 år med Euroen er det naturligvis på sin plads at evaluere og overveje Danmarks stilling i forhold til medlemskab hertil. Euroen har vist sig at være en ubetinget succes. Diskussionsoplægget behandler 11 økonomiske forhold, hvor kun 2 direkte taler imod fuld tilslutning til ØMUen.

Fordelene ved optionsværdien er i bedste fald teoretiske

Argumenterne der er tilbage er koblet til optionsværdien ved at bevare en selvstændig valuta. Værdien af dette er dog meget vanskelig at se, for hvad er alternativet til en valutakurs, der følger de største samhandelsmarkeder? Fastkurspolitikken har netop ført til en stadig stigende udenrigshandel. Direkte gevinster, som både England og Sverige ikke har fået, grundet deres flydende valutakurser og derfor anden styring af pengepolitikken. DØRs understøtter da også klart at fastkurspolitikken skal fastholdes pga. sine klare gevinster, hvilket Landbrugsraadet hilser med tilfredshed.

Medlemskab af Euroen er klart at foretrække i forhold til fortsat fastkurspolitik.

Det er dog alligevel uforståeligt, at DØRs ikke er mere tydelig i sin anbefaling af Euro-medlemskab. Når fastkurspolitikken er så entydig positiv som det er tilfældet, så bør et fuldt medlemskab af Euroen anbefales for at sikre fastkursgevinsterne. Tidligere valutakriser har vist, at selv relativt sunde økonomier kan udsættes for et så stort pres på valutaen, at en fastkurspolitik må ophæves, med deraf tab af ellers hævdevundne gevinster.

I tilgift styrkes den danske konkurrenceevne ved en mindsket kursusikkerhed, større markeder med samme prissystem, større konkurrence om finansielle ydelser. Alt

sammen forhold, der i den nuværende konjunktursituation har vist sig at have ganske betydelig indflydelse på det eksportorienterede erhvervslivs konkurrenceevne.

Dansk Erhverv

Konjunkturoversigten

Dansk økonomi blev pludselig og hårdt ramt af den økonomiske krise, og som det fremgår af diskussionsoplægget, opstod der allerede i efteråret 2008 et voldsomt tilbageslag. Dette blev på daværende tidspunkt registreret i markedet af Dansk Erhvervs medlemsvirksomheder, medens forholdet først senere kom til at fremgå af de officielle statistikker fra bl.a. Danmarks Statistik og dermed med nogen forsinkelse kom på den politiske dagsorden.

Dansk Erhverv deler Det Økonomiske Råds prognose for den økonomiske udvikling og opfattelse af, at krisen er så alvorlig, at der er behov for og må være råderum til flere ekspansive finanspolitiske tiltag. Disse tiltag bør være midlertidige, og derfor er det en god idé, når Rådet bl.a. peger på fremrykning af offentlige investeringer som supplement til de vedtagne skattelettelser.

Diskussionsoplæggets analyse af situationen i banksektoren og årsagerne til bankernes meget restriktive udlånspolitik er nøgtern og korrekt. Imidlertid savnes en klar tilkendegivelse af, at den kreditklemme, som bankernes tilbageholdenhed har bragt mange virksomheder i, er et alvorligt problem, som kan forværre krisen og have betydelig negativ indflydelse på den samfundsøkonomiske udvikling. Dansk Erhverv kan således konstatere, at mange virksomheder er ramt på likviditeten, og at virksomhederne ikke oplever nogen synderlig virkning af bankpakkerne. Dansk Erhverv ønsker en skærpet opmærksomhed omkring dette problem.

I diskussionsoplægget forventes det, at den offentlige saldo vil blive negativ i indeværende år, og at regeringens målsætning for finanspolitisk holdbarhed i 2015 vil blive bragt i fare af det økonomiske tilbageslag og de finanspolitiske lempelser. Dansk Erhverv deler vurderingen af udviklingen og efterlyser forslag, der kan bidrage til at sikre opfyldelsen af 2015 målsætningen. Dansk Erhverv vil i den forbindelse pege på, at situationen nødvendiggør arbejdsmarkedsreformer med henblik på at sikre dynamikken i samfundsøkonomien gennem et langsigtet udbud af arbejdskraft for dermed tage noget af presset af de offentlige finanser.

Beskæftigelsesindsatsen i kommunerne

Rådet retter en hård og efter Dansk Erhvervs mening berettiget kritik af beslutningen om at placere beskæftigelsesindsatsen i kommunerne i forbindelse med overgangen til det enstrengede system. Dansk Erhverv er ligesom formandskabet imod

beslutningen, da der er en reel risiko for, at beskæftigelsesindsatsen vil blive mindre effektiv, når den overtages af kommunerne. Under alle omstændigheder finder Dansk Erhverv, at der er et uheldigt sammenfald mellem overgangen og den kraftige stigning i ledigheden, som finder sted i øjeblikket. Det kan frygtes, at der vil opstå et tomrum i beskæftigelsesindsatsen netop nu, hvor udfordringerne er større, end de har været længe.

Skattereformen

Dansk Erhverv mener, at den vedtagne skattereform trækker i positiv retning i forhold til de nærværende samfundsmæssige og samfundsøkonomiske udfordringer. Særligt hæfter Dansk Erhverv sig ved, at skatten på arbejde sættes ned med godt 28 mia. kr. At ca. 350.000 skatteborgere undgår at betale topskat. At den øverste marginalskat for første gang i mange år sænkes fra de nuværende 63 pct. til 56 pct. At skattereformen underfinansieres i begyndelsen og derved bidrager til en økonomisk kickstart i 2010 og 2011. I negativ retning trækker eksempelvis multimedieskatten, der virker modproduktivt i forhold til vidensøkonomien og til det fleksible arbejdsmarked, som Danmark skal leve af i fremtiden. Dansk Erhverv deler derudover også Rådets vurdering af, at man med fordel kunne have reformeret kapitalindkomstbeskatningen i højere grad, end tilfældet blev med Forårspakke 2.0.

På det mellemlange sigt – dvs. 5-7 år – er den vedtagne skattereform ikke tilstrækkelig til for alvor at imødegå fremtidens udfordringer. Der vil i den næste valgperiode vise sig behov for yderligere nedsættelser i skatten på arbejde. En problemstilling, som Dansk Erhverv fortsat vil adressere.

Energiafgifterne

Vedrørende energiafgifter, deler Dansk Erhverv Rådets synspunkt om, at man i højere grad burde have benyttet anledningen i forbindelse med skattereformen til at tænke hele det udviklede system af energiafgifter og refusionsordninger helt forfra. Dansk Erhverv konstaterer derfor også med en vis beklagelse, at de relevante anbefalinger fra Det Miljøøkonomiske Råd i marts 2009 reelt blev overhalet indenfor af forliget om skattereformen. Ikke mindst anbefalingerne om større afgiftsmæssig ligestilling mellem erhvervenes forskellige typer energiforbrug – samt primært at fokusere på slutbrugeren, var ganske overbevisende.

Dansk Erhverv har i debatten om energiafgifterne fremhævet, at udgangspunktet forud for skattereformen er særdeles skævt mellem de forskellige erhvervssektorer. Således betaler handels-, service og rådgivningsvirksomheder i dag op til 20 gange så meget pr. forbrugt energienhed som eksempelvis industri og landbrug. Fremadrettet bør kapitalapparatet i højere grad afspejle videns- og oplevesøkonomien. Blandt andet målsætningen om forsyningsikkerhed gør det fordelagtigt, hvis erhvervenes kapitalapparat drejes i retning af mindre anvendelse af olie og gas. Mere

generelt bemærker Dansk Erhverv, at de seneste årtiers erhvervsudvikling i retning af serviceerhverv på bekostning af det traditionelle industri- og landbrugssamfund i sig selv gavner miljø og klimamålsætning pga. den lavere CO₂-intensitet i servicefag og vidensamfund.

Specifikt vedrørende højere elafgifter på rumvarme m.v. så deler Dansk Erhverv Rådets synspunkt om, at de højere el-afgifter ikke reducerer den samlede udledning af CO₂ – men blot er indført af fiskale årsager. Dansk Erhverv støtter Rådets anbefaling af, at provenubetingede afgifter på energi udelukkende bør betales af slutbrugerne. El-afgifterne på virksomhedernes rumvarme bør afskaffes.

Euroen

Dansk Erhverv mener, at det vil have stor positiv betydning for Danmark og dansk erhvervsliv - både økonomisk og politisk – hvis Danmark ophæver Euroforbeholdet og deltager fuldt og helt i EU's Økonomisk Monetære Union.

Dansk Erhverv er enig med Rådet om, at Euroen i øjeblikket befinder sig i sin første alvorlige udfordring i den nuværende verdensomspændende økonomiske krise, men at Euro-landene har langt bedre forudsætninger for at klare sig igennem krisen i fællesskab.

Dansk Erhverv er enig i, at Danmarks lange tradition for fastkurspolitik har tjent landet godt – med gode handelsmæssige resultater og samfundsøkonomisk stabilitet.

Dansk Erhverv glæder sig over Rådets opfattelse af, at der er en positiv – om end beskeden – årlig økonomisk gevinst for Danmark ved at indtræde i Euroen. Dansk Erhverv vurderer, at fordelene er større end Rådet og havde i øvrigt gerne set, at Rådet havde været lige så klar i sin konklusion for ni år siden, hvor man i forårsrapporten 2000 angav fordelene ved evt. dansk Euro-medlemskab som ”små og usikre”.

Dansk Erhverv deler i særdeleshed opfattelsen af, at Euroen har stærkt positiv betydning for den internationale samhandel - og at et fuldgyldigt dansk ØMU-medlemskab kan tjene som en endelig sikring af de gevinster med hensyn til handel og international kreditformidling, som Danmark har opnået gennem sin mangeårige konsekvente fastkurspolitik.

Det er en relevant teoretisk problemstilling, som rådet stiller op, hvor man skal afveje de to respektive risici, der er for på den ene side et kraftigt spekulativt valutaangreb på den danske krone og på den anden side en risiko for at Euroen udvikler sig negativt som følge af indre splittelse mellem de deltagende økonomier – og

Dansk Erhverv anerkender formandskabets vurdering af, at Euroen fortsat også handler mindst lige så meget om politik som om økonomi.

Finansrådet

Konjunkturvurdering

Finansrådet er overordnet enig med formandskabet i vurderingen af udsigterne for dansk økonomi. Der er tale om en historisk nedgang i dansk økonomi som vil føre til negativ vækst i 2009 med stigende ledighed og faldende beskæftigelse.

Finansrådet er helt på linje med formandskabets vurdering af, at der ikke er behov for yderligere finanspolitiske lempelser i 2009. Finansrådet finder, at den rigtige strategi er at se effekten af de allerede vedtagne tiltag for ikke at komme til at overdosere med finanspolitiske lettelser. Fx er det yderst usikkert, hvor stor forbrugseffekten vil være af muligheden for at hæve SP-opsparingen.

Den store usikkerhed om den fremtidige økonomiske udvikling gør det dog nødvendigt at forberede handlemuligheder for finanspolitiske lettelser. I forbindelse med indgåelsen af aftalen om kommunernes økonomi for 2010 er det således oplagt at indarbejde økonomiske puljer som kan frigives hurtigt, hvis der viser sig behov for yderligere finanspolitiske lettelser.

Den finansielle uro

Situationen på de finansielle markeder er fortsat genstand for stor opmærksomhed. Finansrådet er enig med formandskabets konklusion om, at Kreditpakken fra februar imødegår en evt. kreditklemme. Bankernes udlån er faldet lidt siden december, men er stadig på et meget højt niveau. De månedlige år-til-år vækstrater er således positive, om end aftagende.

På linje med formandskabet vil Finansrådet påpege, at manglende efterspørgsel efter lån er en stor del af forklaringen bag det faldende udlån i det seneste kvartal. Det er vigtigt at understrege, at Danmark efter Finansrådets opfattelse ikke befinder sig i en kreditklemme/kreditkrise, men i en decideret efterspørgselskrise. Det understreger de nyeste konjunkturindikatorer fra Danmarks Statistik, der viser, at praktisk taget ingen større industrivirksomheder oplever produktionsbegrænsninger som følge af finansieringsproblemer. Nationalbankens udlånsundersøgelse fra 1. kvartal i år viser den samme tendens: Udlånsefterspørgslen er faldet, og det er både blandt nye og eksisterende kunder og blandt små, mellemstore og store virksomheder.

Udviklingen i bankernes udlån afspejler derfor primært de svage økonomiske konjunkturer. I takt med at de økonomiske udsigter forværres, er det naturligt, at der

bliver holdt igen med for eksempel nyindkøb og investeringer, hvilket mindsker bankernes udlån. Samtidig medfører de forværrede økonomiske udsigter og forventninger om øgede tab større krav i forbindelse med kreditgivning i bankerne fx i form af større krav til sikkerhedsstillelse, hvilket ligeledes vil trække i retning af lavere udlån.

En særskilt problemstilling i forbindelse med sikkerhedsstillelsen er tinglysningsafgiften på pantebreve. Det kan være svært at forstå, hvorfor staten skal trække ekstra midler ud af de virksomheder, der måske i forvejen er presset på likviditeten. En løsning kunne derfor være, at suspendere tinglysningsafgiften i en periode.

Det giver anledning til forundring, at formandskabet kun inddrager udviklingen i bankernes udlån. Her havde betragtningen af kreditsituationen været tjent med at indbefatte hele MFI-sektoren. Særligt udlånet i realkreditinstitutterne er anseeligt, ikke mindst over for private husholdninger. Men også til erhvervslivet, hvor realkreditinstitutterne står for ca. 40 pct. af det samlede udlån til ikke-finansielle virksomheder. Dette udlån er steget siden december sidste år.

Formandskabet forventer, at bankernes udlånsrenter nærmest følger Nationalbankens pengepolitiske renteændringer i forholdet 1:1. Finansrådet vil gerne understrege, at Nationalbankens udlånsrente ikke alene bestemmer bankernes udlånsrenter. Funding fra Nationalbanken udgør kun en mindre del af den samlede finansiering. Det er ikke muligt at finansiere hele udlånet ved indlån, hvorfor bankerne er nødt til anvende andre kilder for at skaffe finansiering.

Den finansiering, som bankerne kan hente i Nationalbanken, er finansiering med kort løbetid, hvor der desuden kræves fuld sikkerhedsstillelse. Bankernes kunder efterspørger normalt lån, der løber over flere år. Når bankerne låner penge ud i flere år, skal de også have funding, der i rimelig grad matcher lånets løbetid. Bankerne har derfor et behov for at anskaffe finansiering med længere løbetider.

Hverken niveauet eller udviklingen i Nationalbankens udlånsrente skal altså sammenstilles 1:1 med bankernes rente. Prisen på bankernes lange funding er en central parameter i fastlæggelsen af bankernes udlånsrenter. Og netop prisen, som bankerne må betale for de lange lån, er skudt i vejret pga. usikkerheden på de finansielle markeder. Siden Lehman Brothers-kollapset i september sidste år betaler bankerne eksempelvis ca. 2 pct. point mere på et 5-årigt lån end førhen. Dette afspejles i den rente, som kunderne betaler.

Yderligere vil Finansrådet gerne pointere, at lån i bankerne er et prisattraktivt alternativ for virksomhederne. Rentemarginalen er på et meget lavt niveau (i marts ca. 3 pct.point), hvis man betragter udviklingen de seneste 20 år. Erhvervsobligationer

udstedt af større danske virksomheder opererer med en marginal til investorerne i samme størrelsesorden. Det skal ses i forhold til, at bankerne låner penge ud med større omkostninger og lavere sikkerhed. Bankernes rentemarginal er steget lidt de senere måneder, men det afspejler alene den højere risiko for tab samt det faktum, at bankernes funding er blevet dyrere. Endelig skal bankerne dække omkostningerne til bankpakken fra oktober, hvilket kan løbe op i 35 mia. kr.

Danmark og euroen

Finansrådet bakker op om formandskabets konklusion om, at der er en positiv økonomisk nettogevinst ved at Danmark tilslutter sig euroen. Finansrådet deler dog også formandskabets opfattelse af, at beslutningen om at tilslutte sig euroen i høj grad skal afgøres ud fra politiske overvejelser.

Finansrådet er enig med formandskabet i, at en manglende tilslutning til euroen kan være ugunstig for dansk økonomi. Under kreditkrisens kulmination i efteråret steg det korte rentespænd kraftigt, da ECB sænkede renten samtidigt med, at Nationalbanken var tvunget til at hæve renten for at sikre sig mod spekulationer mod kronen. Dette skabte unødvendig usikkerhed for mange danske boligejere.

Formandskabet forudsiger, at en deltagelse i euroen vil øge den indenlandske konkurrence i den finansielle sektor. Finansrådet ser store muligheder i at danske banker i højere grad vil kunne operere på de udenlandske markeder, som følge af deltagelsen i euroen, da bankerne er vant til at operere på et stærkt konkurrencepræget marked.

I forhold til formandskabets forslag om oprettelsen af en fælles europæisk banktilsynsmyndighed er det Finansrådets holdning, at der i højere grad er behov for et større samarbejde på tværs af de europæiske lande, da det vil skabe en mere ensartet regulering og øget integration.

FTF – Hovedorganisation for offentligt og privat ansatte

Aktuel økonomisk politik

Formandskabet peger på, at på baggrund af de allerede foretagne økonomiske indgreb i økonomien, er der ikke behov for yderligere finanspolitiske lempelser i 2009. FTF synes ikke muligheden for at stimulere økonomien yderligere i løbet af 2009 bør afskrives. Hvis det viser sig at krisen forværres, bør der ikke tøves med at gribe ind i tiltro til at de tiltag, der er planlagt til 2010, alene kan rette op på økonomien.

FTF er enig i, at det er offentlige investeringer, der er behov for i nuværende situation. Hidtil har stimuleringen af økonomien mest rettet sig mod den private sektor bl.a. gennem renoveringspakken og det private forbrug med frigivelse af SP-indbetalingerne og betydelige skattelettelser, der først på sigt er fuldt finansieret.

Der er derfor behov for, at nye vækstinitiativer retter sig mod fremrykning af offentlige investeringer og at de udformes, så de er fremtidsrettet, også mod en situation, hvor der ikke længere er økonomisk krise.

FTF mener derfor, at der er behov for, at rette op på mange års efterslæb i vedligehold af de offentlige bygninger samt at bygningerne indrettes til nutidens og fremtidens krav til produktion af offentlige velfærdstilbud.

Samtidig bør offentlige investeringer bruges som en mulighed for at indrette den offentlige sektor med hensyn til øget miljø- og energibevidsthed og hensyn til arbejdsmiljøet for de offentlige ansatte. Det vil mindske behovet for fremtidige finanspolitiske stramminger, hvis investeringer kan dæmpe fremtidig forbrug af både energi og arbejdskraft.

Ligeledes er det en oplagt mulighed at foretage investeringer, der på længere sigt kan virke arbejdskraftbesparende i den offentlige sektor, hvor vi ved, at vi står overfor en udfordring i forhold til at sikre kvalificeret arbejdskraft.

Arbejdsmarkedspolitik og jobcenterreform.

Formandskabet foreslår, at der afsættes yderligere ressourcer til sagsbehandlingen i jobcentrene for at modvirke risikoen for stigende strukturløshed. FTF er enig i, at det er vigtigt at aktivlinjen i beskæftigelsespolitikken opretholdes, herunder at der ikke sker en svækkelse af den tidlige indsats. Med kommunaliseringen af beskæftigelsespolitikken er det imidlertid en styringsmæssig udfordring at styre detaljeret på indsatssiden jf. formandskabets egne bemærkninger om risici ved kommunalisering af beskæftigelsesindsatsen.

Formandskabet anbefaler en målretning af uddannelsesindsatsen mod personer, som kan forventes at have gavn heraf. FTF er enig i behovet for målretning af uddannelsesindsatsen, men først og fremmest en indsats der er rettet mod de områder, hvor der er mangel på arbejdskraft. Her foreslår FTF, at der - indenfor en ramme- etableres en ordning med voksenuddannede inden for mangelområderne på KVU –og MVU-uddannelserne. Her er tale om en ordning, der vil mindske den strukturelle mangel på arbejdskraft, som alle er enige om eksisterer også på det lidt længere sigt inden for bl.a. sundheds- undervisnings- og det sociale område.

Formandskabet advarer mod kommunaliseringen af beskæftigelsesindsatsen. FTF deler - sammen med de øvrige hovedorganisationer på arbejdsmarkedet - de betænkeligheder formandskabet udtrykker, både når det gælder risikoen for en opsplittet

indsats og de mulige uhensigtsmæssigheder ved den valgte finansieringsmodel af dagpenge og aktivering.

Med udsigt til, at folketinget om ganske få dage vedtager loven om en enstrengt beskæftigelsesindsats kommer formandskabets forslag om at udskyde kommunaliseringen noget sent. Kommunaliseringen af beskæftigelsesindsatsen må regnes for en realitet. FTF vil i forbindelse med implementeringen have særligt fokus på, hvorledes der kan sikres en bæredygtig indsats i forhold til små uddannede faggrupper. De har en særlig risiko for at blive tabt, når indsatsen lægges ud i 91 jobcentre.

Skattereform

FTF er enig i formandskabets syn på at skattereformen stadig indeholder designfejl. Men ud over på energiområdet vil FTF også pege på den skæve fordeling af skattelettelserne, som reformen er udtryk for. FTF vurderer, at der i højere grad ville kunne opnås øgede dynamiske effekter ved skattereformen, hvis skattelettelserne blev givet til de grupper, der er under topskatteniveauet, og hvor det ugentlige arbejdstidsniveau viser, at der er et potentiale til at øge arbejdsuddet.

Danmark og Euroen

Formandskabet har lavet en analyse der viser, at forskellen på de økonomiske konsekvenser af enten at føre fastkurspolitik eller deltage i euroen er ganske små. Dermed kan formandskabet konkludere at et euromedlemskab vil være en ren politisk afgørelse. Samtidig peger formandskabet dog på, at eurosamarbejdet står foran sin største udfordring nogensinde i forbindelse med den økonomiske krise.

Samtidig kan man konstatere at en række af eurolandene ikke i perioden før den økonomiske krise, i modsætning til Danmark, har formået at nedbringe det offentlige underskud tilstrækkeligt og derfor nu står i en økonomisk vanskelig situation, hvor der er behov for offentligt finansieret krisepakker, men hvor der ikke er skabt økonomisk baggrund for noget sådant. Formandskabets analyse burde også fokusere på den risiko der er for hele eurosamarbejdet i en situation, hvor kriterierne for samarbejdet i forhold til offentlige underskud og offentlige gæld medfører betydelige udfordringer, der kan få betydning for hele konstruktionen i eurosamarbejdet.

Arbejderbevægelsens Erhvervsråd

Kapitel I: Konjunkturvurdering og Økonomisk politik

Formandskabets prognose tegner et meget dystert billede af den økonomiske udvikling i Danmark de kommende år, hvor vi står til at miste stort set hele den fremgang, der har været på arbejdsmarkedet under det seneste opsving. AE er overordnet enig i

Formandskabets prognose for vækst og beskæftigelse, men frygter også, det kan gå værre.

I lyset af den økonomiske udvikling anbefaler Formandskabet, at finanspolitikken lempes yderligere, men også at man venter med at lempe til 2010. AE er helt enig i, at der er et behov for at lempe finanspolitikken yderligere, men forstår ikke argumentet for at vente. AE har gennem længere tid anbefalet, at der skal lempes yderligere, herunder med fokus på offentlige investeringer, der virker langt bedre til at stimulere vækst og beskæftigelse på kort sigt sammenlignet med skattelettelser.

Hvis ikke der kan findes gode og rentable offentlige investeringsprojekter svarende til den stimulans på 15 mia.kr. i både 2010 og 2011, som Formandskabet foreslår, anbefaler de, at man overvejer tilskud til private investeringer i CO₂-besparende foranstaltninger. AE er enig i denne betragtning, men mener, at Formandskabet overser et stort behov for både investeringer i den almene sektor og for energirenovering af de offentlige bygninger.

Formandskabet frygter, at konjunkturtilbageslaget vil skade strukturerne på arbejdsmarkedet, men inddrager det ikke eksplicit i betragtningerne omkring tilrettelæggelsen af finanspolitikken. Det er uheldigt, specielt da man i alle mulige andre sammenhænge evaluerer den økonomiske politik i et mellem- og langfristet perspektiv.

Formandskabet har (som mange andre) stadig et meget ensidigt fokus på antallet af hænder i forhold til de mellemfristede udfordringer. Der skrives ikke meget om arbejdsstyrkens uddannelsesniveau, og slet ikke om de krav der ligger på dette område på fremtidens arbejdsmarked.

Formandskabet anbefaler, at regeringen tager den planlagte kommunalisering af hele beskæftigelsesindsatsen per 1. august 2009 af bordet. AE er enig i disse betragtninger. Kommunaliseringen af jobindsatsen sker uden, at der er overblik over hverken de beskæftigelses - eller finansieringsmæssige konsekvenser.

Kapitel II: Danmark og Euroen

AE støtter et øget og mere forpligtende samarbejde om den europæiske finanspolitik. Et øget samarbejde vil desuden sikre en øget ansvarlighed, idet det vil vanskeliggøre, at nogle lande fører ekspansiv finanspolitik under en højkonjunktur, modsat i dag hvor den eneste finanspolitiske begrænsning er, at underskuddet på eurolandenes budgetter ikke må overskride 3 pct. af BNP, som dermed vil kunne hæmme en fornuftig finanspolitik i økonomiske krisetider.

AE mener ikke der grund til at tro, at vi ved en dansk overgang til euroen vil opleve bemærkelsesværdige prisstigninger. Først og fremmest kan Danmark trække på de implementeringserfaringer, de eksisterende lande har. Desuden kan Danmark høste erfaringer fra fx Malta og Cypern, hvor der har været en skærpet indsats fx i form af, at virksomhederne er blevet pålagt at skilte med dobbelte priser, både i gammel-national valuta og i euro, for at skabe øget gennemsigtighed for forbrugerne.

AE mener ikke, at vismandsrapporten har nok fokus på gevinsten for Danmark af, at den korte rente falder ved en eurotilslutning. De seneste ti år har Danmark i gennemsnit haft et rentespænd overfor euroområdet på $\frac{1}{4}$ procentpoint for 3-måneders pengemarkedsrenten. Under den finansielle krise har rentespændet været helt oppe på $1\frac{3}{4}$ procentpoint, for i dag at være faldet til 0,55 procentpoint. Ved en tilslutning til euroen vil den danske pengepolitiske rente være lig den europæiske centralbanks pengepolitiske rente, hvilket vil betyde en lavere kort rente i Danmark. Set i lyset af at flere og flere optager lån baseret på korte renter, bliver gevinsten kun større.

Særlig sagkyndig Birgitte Sloth

Konjunkturvurderingen

Rapporten demonstrerer tydeligt, hvordan den danske økonomi er præget af et konjunkturtilbageslag, som er udløst af finanskrisen, herunder prisfaldet på boligmarkedet, og som hænger sammen med den tilsvarende udvikling i resten af verden. Den er også præget af meget stor usikkerhed, både om den internationale udvikling og om de danske forbrugere og virksomheders reaktioner på den nationale og internationale økonomiske udvikling.

Kapitlet nævner denne usikkerhed talrige steder, og gør også et forsøg på at kvantificere den ved at supplere analysen med to alternativer. De to alternativer er imidlertid ikke særligt forskellige fra prognosen, og den variationsbredde for den økonomiske udvikling der herved indikeres, er dermed heller ikke specielt stor. Denne fremstillingsform afspejler ikke nødvendigvis den aktuelle usikkerhed, men det er svært at sige om og hvordan, man kan lave egentlige beregninger, der bedre afspejler usikkerheden. Eksempelvis kunne man have inddraget alternative skøn for arbejdsudbuddet. Rapporten antager, at en stor del af ”grænsependlerne” rejser hjem, men da der ikke er tidligere erfaringer med denne type pendling, er denne antagelse forbundet med stor usikkerhed. Ikke mindst i lyset af at der også er stigende arbejdsløshed i de lande, som pendlerne kommer fra. Det kunne også overvejes, at supplere fremskrivningerne med udvikling af senarier, der viser hvor store ændringer i økonomien der skal til for at nå et bestemt niveau. Hvor galt skal det gå, hvis Danmark for eksempel skal nå 300.000 ledige i løbet af de næste par år?

Til videre bekæmpelse af krisen kan der nemt blive behov for yderligere finanspolitisk ekspansion i 2010. Det vil være hensigtsmæssigt, hvis denne ekspansion sker i form af tiltag, der direkte påvirker efterspørgslen, og gerne i form af (fremrykning af) offentlige investeringer. Investeringer – i modsætning til forøget offentligt forbrug – kan lettere nedbringes ved konjunkturomslag. En række typer af offentlige investeringer vil være effektivitetsforbedrende også på langt sigt. Det drejer sig for eksempel om vedligeholdelse og genopbygning af offentlige bygninger og anlæg, hvor det er økonomisk rationelt. Det drejer sig også om nyinvesteringer i energibesparende og arbejdsbesparende anlæg og udstyr, der kan bidrage til nedsættelse af de langsigtede driftsudgifter og samtidig til løsning af fremtidige problemer med energiforsyning og klima, og måske også eksempelvis personalemangel i plejesektoren.

Kapitlet nævner (side 135), at det ikke er oplagt, at der på 1-2 års sigt kan gennemføres relevante investeringsprojekter i den offentlige sektor, der kan udfylde behovet for finanspolitisk ekspansion og for eksempel modvirke det prognosticerede fald i investeringskvoten. Det er imidlertid heller ikke oplagt, at der ikke kan findes relevante investeringsprojekter. Kommunerne har allerede taget initiativ til udarbejdelse af investeringsplaner og afklaring af investeringsbehov, og statslige og regionale institutioner bør på samme måde få mulighed for at bidrage med investeringsprojekter der kan gennemføres indenfor en kortere tidshorisont.

Offentlige investeringer kan også have form af uddannelse. Ikke bare som aktive- ring (jf. rapporten side 137), men også som investering, for eksempel uddannelse til unge og yngre der ikke i forvejen har kompetencegivende uddannelse. Specielt i en situation med konjunkturbestemt ledighed, vil det være relevant at benytte den ledige tid og øvrige ressourcer til investering i humankapital.

I en situation med høj og konjunkturbestemt ledighed skal man være meget opmærksom på at undgå, at ledigheden udvikler sig til strukturel ledighed. Det er i den forbindelse opmuntrende, at ungdomsledigheden (dvs. blandt de 15-24-årige) tilsyneladende ikke er steget specielt, men den er dog steget, og kan stige mere i fremtiden. Det er meget vigtigt at overvåge udviklingen i ungdomsarbejdsløsheden og også være opmærksom på udviklingen i ledigheden blandt de 25-34-årige. Der bør løbende være fokus på om det er nødvendigt med nye, særlige initiativer rettet mod ledighed i disse aldersgrupper. De forbedrede muligheder for skolepraktik og de fortsatte bestræbelser på at opretholde udbuddet af lærepladser er eksempler på gode initiativer, der allerede er i gang.

Den hurtigt og voldsomt stigende ledighed stiller store krav til arbejdsformidlings- systemet, og det er meget uheldigt, at det tidsmæssigt falder samtidigt med en pludselig og omfattende strukturændring på dette område. Det ville have været hensigtsmæssigt med et bedre grundlag for beslutningen om denne ændring. Imid-

lertid forekommer rapportens forslag om udskydelse at være helt u gennemførligt i praksis. Ændringen skal træde i kraft 1. august, og implementeringen er allerede i gang. Det bør til gengæld sikres, at der afsættes tilstrækkelige midler til strukturændringerne. Omkostningerne i forbindelse med ændringerne bør betragtes som investeringer og bør være finansierede, således at arbejdsformidlingssystemet hele tiden kan fungere. Med de krav der stilles til arbejdsformidlingssystemet i den nuværende konjunktursituation, kan man ikke finansiere omstillingen over driften. Uanset at organisationsændringerne gennemføres, bør finansieringsmodellen genovervejes. Det er ikke klart, at den giver hensigtsmæssige incitament, hverken i aktiveringen eller i eksempelvis kommunernes ansættelsespolitik. Modellen forekommer tilpasset en situation med primært strukturel ledighed. I en situation med konjunkturlighed vil den kunne føre til en helt ustyrlig budgetsituation i de enkelte kommuner, og dermed også kunne gøre det særdeles vanskeligt for regeringen at styre den kommunale økonomi.

Frigivelsen af den særlige pensionsopsparing er et eksperiment. Det er – som det fremgår af rapporten – helt usikkert, hvordan denne frigivelse vil påvirke forbruget og dermed hvilken finanseffekt der vil være. I kapitel I regnes med en forbrugseffekt på 8 mia. kr. baseret på ATPs skøn, der igen er baseret på en survey. Imidlertid er det meget vanskeligt at vide, om en sådan survey er retvisende. Måske har forbrugerne endnu ikke besluttet, hvordan de frigjorte midler eventuelt skal bruges. Supplerende kunne man have forsøgt at benytte viden om i hvor stort omfang den særlige pensionsopsparing har fortrængt anden opsparing.

Frigivelsen af den særlige pensionsopsparing er interessant som økonomisk- adfærdsmæssigt eksperiment i stor skala, og forskere og beslutningstagere med interesse for forbrugeradfærd bør sørge for at der indsamles data, der gør det muligt at analysere effekten af dette eksperiment.

Ud fra et økonomisk-politisk synspunkt er det uhensigtsmæssigt at indføre et sådant meget usikkert element i finanspolitikken i en situation, hvor der i forvejen er stor usikkerhed. Man kan endda forestille sig, at effekten er ”forventningsmedløbende”, således at forbrugerne umiddelbart vil opspare de frigivne midler i forholdsvis likvid form på grund af kortsigtet bekymring for mulig arbejdsløshed, men så vil forbruge af denne opsparing, når forventningerne bliver mere positive i forbindelse med et konjunkturomslag. Hvis det sker, vil finanseffekten af frigivelsen af den særlige pensionsopsparing være lille på kort sigt, hvor der er brug for den, men større ved konjunkturomslag, hvor der netop ikke vil være brug for den. Dette kan medvirke til at gøre den finanspolitiske styring endnu mindre præcis.

Danmark og euroen

Kapitel II præsenterer en klar og detaljeret og meget pædagogisk analyse af økonomiske fordele og ulemper ved en dansk tilslutning til euroen. Det vil være et værdifuldt grundlag for en kvalificeret og grundig debat forud for en eventuel folkeafstemning.

Listen over potentielle gevinster og tab forekommer udtømmende, og beregninger og skøn velbegrandede. For de direkte prisseffekter kan man argumentere for at konkurrencen i Danmark er forholdsvis svag, og at man derfor kan regne med, at konkurrenceeffekten af en introduktion af euroen vil være forholdsvis stor og dermed større end en eventuel engangs-prisstigningseffekt også på relativt kort sigt. Desuden vil en overgang til euroen gøre det vanskeligere for virksomheder at prisdiskriminere mellem kunder, der køber samme vare samme sted i forskellig valuta. Denne form for prisdiskrimination forekommer og er til ulempe for danske forbrugere, fordi det danske velstands- og prisniveau er højere end niveauet i "Euroland". Rapporten foreslår, at konkurrencemyndighederne skal overvåge markederne med henblik på "at tage passende forholdsregler", hvis priserne stiger, som følge af at indførelsen af euroen får konkurrencen til at svigte på kort sigt. Det er imidlertid ikke muligt for myndighederne at regulere konkurrencen direkte. Konkurrencemyndighederne kan umiddelbart kun gribe ind overfor konkurrenceproblemer, der lovovertrædelser. Hvis indførelse af euroen fører til, at konkurrencen på kort sigt bliver mindre effektiv, vil det ikke være på grund af lovovertrædelser. Det vil blot være en følge af, at markeder er mindre gennemsigtige, så længe forbrugerne ikke fuldt har tillært den nye repræsentation af priser. Hvis sådanne problemer skal begrænses, må det ske via mærkningsregler, forbrugeroplysning og lignende.

Den økonomiske konklusion på analysen må være, at vurderingen af om gevinsterne ved indførelse af euroen er større end tabene i høj grad afhænger af en sammenligning af værdien af sikringsgevinsten ved at indføre euroen med optionsværdien ved at beholde kronen. Disse værdier afhænger af sandsynlighederne for, at der bliver brug for henholdsvis sikring og option. Blandt andet erfaringerne fra den nuværende finanskrisen, hvor det har været både muligt og hensigtsmæssigt at opretholde den faste kronkurs, tyder på, at disse sandsynligheder er meget små. Det er imidlertid ikke muligt at kvantificere dem, eller afgøre hvad der er mindst usandsynligt. Eventuelt kan også spille en rolle for beslutningen om indførelsen af euroen vil give en større eller mindre grad af finanspolitisk autonomi end det nuværende regime med faste kurser. Heller ikke denne vurdering kan kvantificeres, da der er tale om meget usikre og meget forskelligartede effekter. Uden euroen er det finanspolitiske råderum begrænset af de finansielle markeders tillid til, at den faste kronkurs kan opretholdes. Med euroen kommer begrænsningerne fra stabilitets- og vækstpakken med de muligheder, der er for udtagelser fra disse regler.

Særlig sagkyndig Torben M. Andersen

Dansk økonomi er ramt af den globale finansielle krise, og effekterne på konjunktursituationen er mærkbare. En markant stigning i arbejdsløsheden forventes, og en situation med overskudskapacitet opstår. På den baggrund vurderes det, at finanspolitikken ændring i en mere ekspansiv retning har været hensigtsmæssig for 2009, og der vurderes at være behov og spillerum for en yderligere lempelse i 2010. Rapporten understreger den betydelige usikkerhed, der er knyttet til både dybden og varigheden af den økonomiske afmatning. Formandskabets vurdering af den helt aktuelle situation og finanspolitikken deles.

Et særligt vigtigt spørgsmål er varigheden af krisen og risikoen for en vedvarende stigning i ledighed. Et særligt påfaldende træk ved konjunkturvurderingen er, at der forventes en relativ hurtig tilbagevenden til et uændret strukturelt ledighedsniveau, jfr. f.eks. figur 1.48. Set i forhold til det lave udgangspunkt for ledigheden ved midten af 2008 er der tale om en relativ kraftig stigning i ledigheden, men set i både et længere perspektiv og i forhold til det skønnede strukturelle ledighedsniveau er der tale om en relativ kortvarig stigning svarende til lavkonjunkturen i starten af dette århundrede.

Den aktuelle situation er ekstraordinær. Det er derfor påfaldende at rapporten ikke diskuterer i hvilket omfang historiske adfærdsmønstre kan lægges til grund i den aktuelle situation. Rapporten går ikke særligt dybt i en diskussion af årsagerne til krisen og de bagvedliggende strukturelle forhold, men fokuserer overvejende på en ”genopretning” af den samlede efterspørgsel. Selvom et markant fald i den samlede efterspørgsel er et væsentligt element i den aktuelle situation, er der også bagvedliggende strukturelle forhold. Krisen er derfor ikke ”midlertidig” i den forstand, at alt automatisk vil vende tilbage til situationen før krisen. Særlige strukturelle tilpasninger må forventes både nationalt og internationalt, det gælder ikke mindst i forhold til byggesektoren og den finansielle sektor. Dette rejser en række spørgsmål i forhold til konjunkturvurderingen.

Det er påfaldende, at der forventes en relativ blød landing for byggesektoren. Den forudgående periode har været karakteriseret ved ekstraordinært store stigninger i boligpriser og boliginvesteringer. Der må derfor forventes, at en stor overkapacitet på markedet vil medvirke til et stort nedadgående pres på priserne, men også at aktiviteten ikke lander ”blødt” på det historiske gennemsnit men i en periode kommer betydeligt under. Såfremt vurderingen, at beskæftigelsen lander ”blødt” på det historiske gennemsnit jfr. figur 1.31 holder, er der næppe argumenter for en ekspansiv politik, der i særlig udstrækning vil øge efterspørgslen i netop denne sektor!

De danske lønninger er igennem en længere periode steget mere end vores samhandelspartners løn. Lønkonkurrenceevnen er dermed systematisk forværret. Denne udvikling forventes at fortsætte i fremskrivningsperioden. En systematisk forværring af lønkonkurrenceevnen er ikke på sigt konsistent med fastkurspolitikken. Denne udvikling rejser en række spørgsmål. Vurderes lønflexibiliteten i Danmark at være større eller mindre end hos vores samhandelspartnere? Hvordan skal en reetablering af lønkonkurrencen ske? Er vurderingen af det strukturelle ledighedsniveau ændret? I den aktuelle situation med et markant fald i eksportefterspørgslen er der en række argumenter for, at konkurrencen skærpes, og danske virksomheder vil få det ekstra vanskeligt. Det er lidt overraskende, at rapporten ikke går ind i en nærmere diskussion men alene henviser til, at Danmark normalt vinder markedsandele under internationale tilbageslag (side 87).

Udviklingen i arbejdsløsheden er en centralt økonomisk politisk indikator. Ledighedsudviklingen påvirkes ikke alene af beskæftigelsen men også af udviklingen i arbejdsstyrken. Over prognoseperioden forventes beskæftigelsen at falde i størrelsesordenen 170.000, mens ledigheden stiger med 110.000, og dermed er der et fald i arbejdsstyrken på 60.000. To væsentlige faktorer er her uddannelse og ”tilbageløb” af udenlandsk arbejdskraft. Da begge dele er meget afgørende for vurderingen af ledighedsudviklingen, savnes der en mere dybtgående analyse af de bagvedliggende årsager.

Et særligt risikomoment ved den aktuelle situation er en stigning i langtidsledighed og dermed reelt en stigning i det strukturelle ledighedsniveau. Rapporten påpeger kort denne risiko men går ikke nærmere ind i diskussionen af spørgsmålet eller inddrager det i den økonomisk politiske diskussion udover at påpege ressourcekravet for at opretholde den aktive arbejdsmarkedspolitik og en berettiget kritik af den nye struktur for job-centrene. Der er imidlertid en række vigtige spørgsmål. Den gunstige udvikling i dansk økonomi de senere år har betydet en beskæftigelsesstigning for de fleste grupper – særlig stor har stigningen været for gruppen uden kvalifikationer udover grundskolen. I denne gruppe findes mange unge som har været tiltrukket af jobs frem for uddannelse, men som nu befinder sig i en sårbar situation. Selvom arbejdsmarkedssituationen vil få mange unge til at søge uddannelse er der et spørgsmål om kapacitet i uddannelsessystemet ikke mindst i relation til praktikpladser for erhvervsuddannelser. Arbejdsmarkedspolitikken har i de senere år været tilpasset det faktum, at ledigheden har været lav, og derfor har der været stigende fokus på marginaliserede grupper. I den aktuelle situation vil flere kernetrapper blive udsat for ledighed, og det er derfor ikke oplagt, at en simpel opskalering af den aktuelle politik er hensigtsmæssig. For kernetrapperne vil tidlig aktivering og indsats have et betydeligt dødvægtstab, mens det omvendt er vigtigt, at sikre sig at ledighedsperioderne ikke bliver for lange.

Såvel de direkte effekter af krisen og den ekspansive omlægning af finanspolitikken rejser en række spørgsmål om pejlemærker for finanspolitikken i de nærmeste år. Allerede før krisen lå det klart, at det blev meget svært at nå 2015-planens operationelle mål, og nu står det klart, at dette ikke er muligt. En mere ekspansiv finanspolitik bør derfor følges op af klare delmål for styringen af finanspolitikken for at sikre troværdighed til den økonomisk politiske strategi.

Denne rapport's specialkapitel analyserer konsekvenserne af, at Danmark tilslutter sig tredje fase af det Europæiske Monetære Samarbejde og overgår til brug af euroen som valuta. Kapitlet er meget omfattende og indeholder både litteraturgennemgang og nyere analyser.

Der savnes en mere dybtgående analyse af landeerfaringer for små og åbne økonomier afhængig af det valgte valutakursregime, eks. Danmark (fastkurspolitik), Sverige og Norge (selvstændig valuta og pengepolitik med inflationsmålsætning), samt f.eks. Østrig og Holland (eurolande). Der er i afsnit II.3 elementer af sådanne analyser, men de efterlader en række åbne spørgsmål. Sammenligninger alene ved spredningsmål som i de indledende figurer er problematiske, da meget forskelligartede serier kan have samme spredningsmål. Det er afgørende i en monetær union, i hvilket omfang inflations- og output gaps er samvarierende på tværs af lande. Desto tættere samvariation, desto mindre spændinger som følge af en fællespengepolitik. Sammenligning af konsekvenserne af den fælles pengepolitik via Taylor-regler er interessant, men efterlader også flere spørgsmål. Det antages således implicit, at landene har samme politiske afvejning af inflationsmål og outputmål. Endvidere er det ikke klart ud fra hvilket kriterium, konklusionen ”pengepolitikken passer generelt de store lande” også stort set er gældende for de mindre lande. En umiddelbar sammenligning af figur II.6 og II.7 synes ikke nødvendigvis at lede til den konklusion.

Diskussion af finanspolitik både indenfor og udenfor ømuen er ufuldstændig. Det fremføres flere steder (f.eks. p 311), at ” som udgangspunkt vil finanspolitik virke på samme måde i et land, hvis valutakurs er låst fast i forhold til en anden valuta, og i et delområde i en møntunion”. Dette udsagn er tautologisk, i det tilfælde der er tale om en ”absolut” fast valutakurs, men misvisende i forhold til faktiske fastkursregimer. I et fastkursregime fastlægges implicit et inflationsmål lig inflationsmålet i det land/område valutaen bindes til (under den plausible antagelse at produktivitetsudviklingen er den samme). Da der ikke kan føres en selvstændig pengepolitik bliver implikationen, at finanspolitikken får en central rolle i at nå inflationsmålet og dermed understøtte fastkurspolitikken. Det var da også helt centralt for både lanceringen og etableringen af troværdighed omkring fastkurspolitikken i 1980'erne, at den blev understøttet af en stram finanspolitik. Ligeledes var en opstramning af finanspolitikken i 1997 et afgørende signal i relation til troværdigheden af fastkurs-

politikken. Kapitlet savner en påpegning af dette krav ved en fastkurspolitik, et forhold som ikke er uden betydning i den aktuelle situation givet de senere års systematiske forværring af lønkonkurrenceevnen. Inden for ømuen er finanspolitikken ikke pålagt denne disciplinerende rolle. Til gengæld opstår der et spørgsmål om koordinering af finanspolitikken i forhold til pengepolitikken. Pengepolitikken er i sagens natur ens for alle medlemslande, men finanspolitikken er et nationalt anliggende, og den vil derfor som udgangspunkt blive tilpasset den lande-specifikke situation. Landene er i deres finanspolitik gensidigt afhængige både via handel og den fælles pengepolitik. Disse forhold er i en konjunktursammenhæng mindst lige så vigtige som spørgsmålet om systematiske tendenser til gældsopbygning m.m. diskuteret i kapitlet.

Særlig sagkyndig Nina Smith

Konjunkturafsnittet

Usikkerheden omkring konjunktursituationen er historisk stor, og det forekommer derfor fornuftigt at dosere de finanspolitiske tiltag løbende i takt med, at data og dermed beslutningsgrundlaget bliver klarere. Der er allerede vedtaget en række lempelser for 2010, men vi kender endnu ikke effekten af de tiltag, der er gennemført i 2009. Givet usikkerheden er der behov for, at have hurtigtvirkende finanspolitiske instrumenter parat, hvis konjunkturtilbageslaget bliver dybere end forudset. Derfor bør der med kort varsel kunne fremrykkes og igangsættes offentlige investeringer i anlæg og infrastruktur. De finanspolitiske tiltag bør dog ikke forhindre en normalisering af byggebranchens beskæftigelsesandel, som i de senere år har været ekstrem høj. Samtidig bør ønsket om konjunkturstabilisering vejes op imod behovet for langsigtet finanspolitisk holdbarhed. Det er derfor vigtigt, at finanspolitiske lempelser er midlertidige og strukturforbedrende frem for permanente løft i velfærdsstandarder.

Udviklingen i forbrugskvoten er en af de helt afgørende faktorer i den nuværende konjunktursituation. Man kunne derfor have ønsket sig en mere detaljeret analyse af, hvordan forbrugskvoten udvikler sig – og hvorfor. Der er stor variation i hvilke befolkningsgrupper, der er ramt af de senest års fald i aktieformuer og friværdier, og dermed formentlig også stor variation i hvilke grupper, der er især udsat for kreditrationering. Den ændrede ledighed og risiko for ledighed er også et forhold, der er skævt fordelt, og som må formodes at påvirke forbrugeradfærden. En nærmere analyse af disse forhold kunne bidrage til at kaste lys over udviklingen forbrugskvoten og det private forbrug de kommende år. Det ville også kunne bidrage til at vurdere de forventede effekter af finanspolitiske lempelser, som går gennem forbruget.

Væksten i ledigheden sker fra et unormalt lavt niveau, og lige nu er det svært at få et præcist billede af, hvordan den reelle ledighed udvikler sig. Men allerede nu er det tydeligt, at der er grund til at bekymre sig om udviklingen for gruppen af nyuddannede unge i alderen 25-30 år, som har en betydeligt stærkere stigning i ledigheden end de øvrige grupper på arbejdsmarkedet. Det er vigtigt at sætte ind i forhold til denne gruppe for at undgå langsigtede virkninger. I det lys er det bekymrende, at jobcenterreformen nu overlader ansvaret for den aktive arbejdsmarkedspolitik til kommunerne. Der er, som formandskabet påpeger, risiko for, at uheldige økonomiske incitamentter vil give anledning til dårligere resultater. I lyset af den alvorlige konjunktursituation burde man have udsendt omlægningen og afventet en grundig evaluering af pilotcentrenes aktiviteter. De erfaringer, der hidtil er foretaget, er gjort i forhold til et arbejdsmarked, der er væsentligt anderledes, end det vi står overfor i de nærmeste år. De gode resultater, der er opnået i dansk arbejdsmarkedspolitik de sidste årtier, og som er med til at forklare, at det har været muligt at nedbringe ledigheden til et niveau, som vi havde troet helt uopnåeligt for 20 år siden, kan blive sat over styr med dette risikable ”projekt”.

Danmark og euroen

Efter 10 år med ØMU'en er det relevant at analysere erfaringerne med euro-samarbejdet og vurdere, om der er nye argumenter for eller imod dansk deltagelse. Analyserne er interessante, men ikke overraskende er der ikke mange nye observationer eller argumenter for eller imod dansk deltagelse.

Det mest interessante er den nye analyse af handelseffekterne af fastkursarbejdet. Analyserne peger på, at dansk økonomi i kraft af det mangeårige fastkurssamarbejde har hjemtaget de fleste af de fordele, der kan forventes ved fuld deltagelse i ØMU'en. Derfor bør det fortsat primært baseres på afvejninger af politiske fordele og ulemper, om Danmark skal melde sig ind i ØMU'en.